

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>Szerkesztőség, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény küldendő: Nagy-Péterfia-utca 977.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven. ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár- engedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
---	--	--

Kompromisszum.

Érdekes, különös híreket közölnek a lapok — természetesen az ellenzékiek — a polgári házasság sorsáról. Legújabbán, f. évi okt. 8-iki 283-ik számában a „Pesti Napló“ vezércikke beszéli el, állítólag egészen hiteles forrásból, minő megegyezés jött létre e kérdésben a király, a kormány és a katolikus egyház között.

A kormánynak tulajdonított kompromisszum a képtelenségek olyan halmaza, a szolgálai meghunyászkodásnak oly hatványozott foka, hogy egész mivoltában némely körök óhajtságának látszik s részben a minisztérium diszkreditálását is akarja munkálni a szabadelvű közönség előtt, de gondolkodó ember alig kétkedhetik valótlanságában.

Ép az a czélunk, hogy ez állítások és gyanúsítások tarthatatlanságát kimutassuk, s egyszersmind kifejezzük, hogy a protestáns közönség oly tervekbe, minőket állítólag kovácsolnak, soha bele nem menne, sőt azok ellen, mint egy ember, tiltakoznék, s inkább lemond *egyelőre* minden szabadelvű reformról, mintsem hogy vívmányok köpenye alatt a reakció oly diadalát segítse elő, minőről azok álmodoznak, kik a „Pesti Napló“ kompromisszumának eszméit kifőzték.

Mielőtt a kérdéses cikk a dolog lényegére térne, előzetesen kijelenti, hogy a polgári házasság ama tervezete, melyben a kormány ő felségével s a római kath. egyház képviselőiben Vaszary primással megegyezett, távolról sem nyerte meg a kath. egyház jóváhagyását, az ő szolidaritására a kormány nem számíthat, sőt a főrendiház többségéről sem lehet biztos az engedmények daczára sem, „hanem az egyház közreműködése csak ama határnak megjelölése végett igényellett, a mely határig a házassági

javaslattal szemben az alkotmányos király, mint egyszersmind apostoli fejedelem elmehet, s melyen tulmenve, alkotmányos és apostoli kötelességei közt az egyensúlyt fentartani nem lehetne.“

Alig képzelhető a magyar közjognak egy-egy durvább megsértése, mint az itt felállított tétel. Magyarország önálló, független állam, melyben a törvényhozás jogát az országgyűlés és a törvényes, koronás király gyakorolja, s e tényezők egyedül a nemzeti jólét és haladás parancsai alatt állanak, de nincsenek semmi külhatalom által korlátozva, s nem is lehetnek. Itt pedig az van mondva, hogy az „alkotmányos“ királyt az „apostoli“ fejedelem korlátozza, vagyis egy törvényhozási aktusnál a katolikus egyház s illetve annak képviselőinek közreműködésével állapítatik meg, hogy meddig mehet el királyunk a nélkül, hogy „apostoli“ címével, vagyis a katolikus egyház követeléseivel ellentétbe kerüljön, a mi más szavakkal annyit jelent, hogy a magyar király törvénykezési felségjogai a katolikus egyház akaratának s így Magyarország minden lakosa és összes felekezetei a pápai szék uralmának volnának alávetve.

Elteltekintve attól, hogy az apostoli királyi cím a pápai széknek nem ingyenes s önkéntes adománya, hanem gazdag és bőséges szolgálatok jutalma s nemzetközi szerződés gyümölcse, mely a magyar közjog alkotó részévé vált; *eltekintve attól, hogy a király „apostoli“ minősége „alkotmányos“ minőségének föltétlenül alá van rendelve*, mert hisz apostoli jogait is csak a magyar alkotmány értelmében gyakorolhatja jogszerűen: csak azt akarjuk kiemelni, hogy ő felsége nem a katolikus egyháztól nyerte királyságát, nem a katolikus egyház érdekeinek s függetlenségének védelmére tette le a királyi esküt s adta ki hitlevelét, s valóságosan felségsértés azt állítani, hogy alkotmányossága által tündöklő uralkodónk ez

alkalommal a pápai s primási szék szüzerénjévé akarná tenni a magyar államot.

Ennek előrebocsátása után térjünk át az állítólagos kompromisszum egyes fontosabb pontjaira.

A keresztyén házasságok közt létrejött házasság egyháziilag is megkötendő, azonkívül kötelezetnek a felek polgárilag is egybekelni.

E pontra nézve azt kell megjegyeznünk, hogy magában véve nem sérelmes, minden a közelebbi szabályozástól függ. Mert ha a polgári egybekelésnek az egyházi esketést meg kell előznie, úgy, hogy e nélkül a házasság nem érvényes; ellenben az egyházi esketés elmaradása a házasságot polgárjogilag nem érvényteleníti; ha továbbá az egyházi áldásnak bármelyik fél lelkésze előtt lehet történnie: azon esetben csak az a törvényes rendelkezés nyer nálunk is érvényt, a mely Németországban főáll az 1876-iki Civilstandgesetz értelmében.

Azt állítja továbbá a kérdéses cikk, hogy a fenti rendezésnél fogva egyházi és világi anyakönyvek egymás mellett megmaradnak.

Ennek ily alakban értelme nincs. Mert ha az általános kötelező polgári anyakönyvvezést behozzák, akkor a világi hatóságok előtt, köz- és magánjogi ügyekben csak ezen anyakönyvek s csak az ezekből készült kivonatok birhatnak érvényességgel; de másrészt az egyházaknak sem lehet megtiltani, s ez józanul senkinek nem is juthatott eszébe, hogy saját körükben s ezéljaikra a keresztelekről, eltemetettekről, esküvőkről s akár más egyéb mozzanatokról is, nyilvántartást vezessenek, csakhogy ezeknek a lajstromoknak a legnagyobb zűrzavarok és jogi bonyodalmak nélkül bizonyító erejük nem lehet, kivéve azon eseteket, melyek a polgári anyakönyvek hatályba lépte előtt vezettettek azokba.

A ki zsidó akar lenni, annak előbb felekezetnélkülivé kell lennie, mert a korona nem egyezik bele abba, hogy a keresztyén vallásról egyenesen a zsidó vallásra lehessen áttérni.

Hát ez inkább mulatságos, mint megdöbentő. Mert hiszen a zsidóság mégis csak közelebb áll a keresztyénséghez, mint a felekezetnélküliség. A zsidóság mégis csak pozitív vallás, mely a keresztyénség bölcsőjét képezte, a zsidó hisz az egy igaz Istenben, a felekezetnélküli legtöbbszörre nem, s végre is, ha valaki zsidóvá akar lenni, hogy egy stációval többet, vagy kevesebbet kell-e megtennie, az már előtte alig jó számba.

Különösen nem olyankor, midőn a zsidó és keresztyén házasságra akarnak lépni, a mi a nevezett forrás szerint csak úgy lehet, ha mindkét fél előbb felekezetnélkülivé lesz. Ha aztán

összekeltek, szabadon evezhetnek a judaizmus révébe is. Ha ezt valóban így határozná el Magyarország törvényhozása, el lehetne rá mondani, hogy kevés bölcseséggel kormányozzák a világot.

Hanem van ennek az állítólagos kompromisszumnak két pontja, mely ellen szabadelvű és protestáns önértékünk egész teljességével tiltakoznunk kell, mert azok oly módon való foganatosítása nevetségessé tenné az egész reformot, a klerikalizmus teljes diadalát jelentené s azt mutatná, hogy egy felekezet dogmája előtt a többi felekezeteknek s a józan haladásnak meg kell hódolniok.

Az egyik pont az, hogy a katolikusokra a házasság a kötelező polgári házasság behozatala esetén is felbonthatlan marad s a többi felekezetekre a válási okok a minimumra redukáltak.

Ha ezt akarnák, akkor kár minden házassági reform. Akkor épúgy lesz 2—3 törvényes felesége, 2—3 törvényes férje valakinek, mint most. Eddig is az szülte a nagy bonyodalmat, hogy a katolikusok házassága, mint szentség, felbonthatlan, a többi felekezeteké felbontható s vegyes házasság esetén, vagy ha egyik fél elhagyta a katolikus vallást, a nem katolikus, pl. protestáns félt elválasztották; az új házasságra is léphetett, a katolikus félt nem s az magát továbbra is törvényes házas társnak tekinthette. A kötelező polgári házasság egyik legnagyobb vívmánya épen a felbonthatóság általános kimondása lesz, mint ezt minden műveltebb népnél föltaláljuk. A felbonthatlanság ellenkezik a józan észszel s az emberi természettel. Igaz, hogy elvileg a házasságnak, a legbensőbb s állandó egyesülésnek kell lennie, s ha válni kell, az szerencsétlenség az illetőkre, a válások tulságos nagy száma az egész társadalomra, de még nagyobb szerencsétlenség mindenikre a boldogtalan, teljesen erkölcsi alap nélküli házasságok felbonthatlansága, melynek nyomában hitvesgyilkolás, vadházasságok s az erkölcstelenség számtalan más alakja jár. Nem egyéb ez, mint az egyéniség teljes megsemmisítése egy rögeszme kedvéért s a boldogtalan házastársak kényszerítése házasságtörésre.

A liberálizmus és protestantizmus végletekig fog küzdeni az ellen, hogy az emberi vakbuzgóság e maradványa a polgári házasság jogba is becsempésztessek.

A másik veszedelmes pont egy új fallácia. Eszerint a katol. egyház beleegyezett volna abba, hogy a házassági ügyekben a katolikusokra nézve is a szent székek helyett világi bíróságok ítéljenek, de a kánoni törvények alapján. Ez az állítás azért is képtelenség, mert a dogmáiban oly

merev katolikus egyház a házassági biráskodásról hittétel sérelme nélkül nem mondhatna le. Ezt a jogot elvehetik tőle, de magától nem mond le róla. A tridentini zsinat XXIV. ülésének XII. canona ma is dogma: „*si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos, anathema sit.*“

De meg hogy lehetne föltenni öntudatos kormányról, hogy állítólagos reformok czimén az eddigi jogi zürzavaros összevisszaságot, ellenmondást szentesítse? Hogy lehetne a liberális és protestáns állampolgárokról föltenni, hogy ily, a politikai élet történetében párját ríktó botrányhoz hozzájáruljanak? Hiszen ez annyit jelentene, hogy hosszú küzdelem, nehéz harcz után az eddigi 9-féle házassági jog, a maga ellenmondásaival, méltánytalanságával megmaradna, csak hogy eddig egyházi és világi bíróság vegyesen foglalkozott a kör négyszögesítésével, most csupán a világi bíróságoké lesz e hálás és érdemes feladat.

S e két sérelmes ponttal még másik kettő áll összefüggésben.

Az egyik az, mely szerint a válási okok a nem-katolikusokra is megszoríttatnak. Vagyis ezen felekezeteket is közelebb viszik a felbontatlanság eszméjéhez. *Ez ellen tiltakozunk s egy felekezetnek az emberi természettel ellentétben levő dogmáját nem engedjük magunkra erőszakolni.*

A magyarországi reformált és ág. evang. egyházak hívei csak annyi válóokot ismernek el, a mennyit a józan ész megkövetel. Nem ezek miatt van sok válás, hanem a társadalom laza erkölcsisége folytán s mert a bíróságok egy része könnyelműen jár el az ily ügyekben. A műveltebb ember, ha válni akar, a kevés közül is ki tudja keresni az alkalmas válóokot, a kevésbé művelt emberek pedig, ha a válást tulságosan megnehezítik, a nélkül is megtalálják a szomorú megoldást: a vadházasságot.

Az ellen nincs szavunk, hogy az u. n. erdélyi válások s házasságok megrendszabályoztassanak, de a szabadelvűség terén előmenetel helyett hátramenni, visszafejlődni nem akarunk.

A másik érdekes tétele a „Pesti Naplónak“, hogy a korona e kompromisszumhoz is csak úgy adta beleegyezését s a kathol. egyház csak úgy működött közre az alkotmányosság s apostoli minőség követelményeinek egyensúlyozásánál, *ha a kormány e torzszülött javaslattal egyidejűleg beterjeszti az 1868: 53. t.-czikk 12. §-ának eltörlésére s ezzel a vegyes házasságban élő szülők szabad rendelkezési jogának megállapítására vonatkozó javaslatát.*

Magam is azok közé a protestánsok közé tartozom, kik e törvényszakaszt, bármily fontos

bizonyítéka legyen is az a jelen körülmények közt a protestáns kisebbségnek, módosítani engednék, ha a kilátásba helyezett egyházpolitikai reformok a magok teljes tisztaságában s egész mívoltában, következetesen vitetnek keresztül. Hogy miért volnék hajlandó ez engedményre, kifejtettem másutt. (Protest. egyházi és iskolai Lap 1893, 27—28. sz.) De minden erőmmel küzdenék e módosítás ellen, s a kérdéses törvényszakasz föntartása mellett, ha azok a reformok csakugyan módosítva, meghamisítva, eltorzítva kerülnének az országgyűlés elé, mert az az ultramontanizmus teljes diadalát jelentené s a szabadelvűség és a protestántizmus válságosabb helyzetbe kerülne s így minden fegyverére s pozíciójára inkább volna szükség, mint valaha.

Mi akarjuk a kormány szabadelvű egyházpolitikai reformjait, de csak oly alakban, a mint hozzá s e nemzethez méltók. De visszautasítjuk, s bizonyára a minisztérium is, azokat a szörnyesülötteket, melyeket kompromisszum s más nevek alatt a klerikális fantázia kitalál.

Dr. Bartha Béla.

Az egyházpolitikai reformtervekhez.

Az „egyházpolitikai reformok“ általánossá vált elnevezése alatt ismeretes reformterveknek a nagy fontosságú — és mélyen az életbe vágó voltát mi sem igazolja jobban, mint az a nagy előszeretet, az a fűrkésző körültekintés, az az éles vitára való hajlandóság, a melylyel a közvélemény ezekkel a kérdésekkel foglalkozni szokott.

Be sem várva azt, hogy az idevonatkozó törvényjavaslatok mindnyája a nyilvánosság elé kerüljön és hiteles szövegben álljon előttünk, alkalmat veszünk általában arra, hogy azokat megbeszélés és bírálat tárgyává tegyük. Sőt sajtónk egynémelyik része, meg nem elégedve azzal, hogy e lég-várakként, bizonytalan alapra épített megbeszéléseknek és bírálatoknak csaknem egész özönével zúditja el olvasó-közönségét: annak figyelmét és érdeklődését szüntelen élenkíteni igyekszik a reformtervek sorsára vonatkozó olyan híresztelésekkel, melyeknek forrásai felől talán maga se tudna beszámolni, s melyek nem kis mértékben hatnak izgatólag az olvasó-közönség kedélyére.

Ujabbán ismét ilyen híresztelésekkel voltak tele egyes lapjaink.

Egy állítólagos kompromisszumról szólott a hír, a mely az egyházpolitikai reformok terén lényeges átalakulást eredményezett volna, s az ezeknek a reformoknak a keresztülvitelében első rangú szerepet játszó tényezőknek álláspontjára nézve sok igen fontos tekintetben változtatólag hatott volna.

Bár, tudom, én is abba a hibába esem, hogy talán légből kapott dolgokat feszegetek, mégis meg nem állhatom, hogy ezek közül a híresztelések közül kettőt fel ne említsek és azzal futólag ne foglalkozzam.

Az egyik azt mondotta, hogy a kompromisszum a polgári házasságról szóló törvényjavaslatban annak

felvételét eredményezte, hogy a házasságoknak polgári hatóságok előtt való megkötése után *kötelezően lesz előszabva az egyházi megáldatás kikérése*; a másik ugyan-csak ebben a törvényjavaslatban, annak kimondását híresztelte, hogy a *katholikus vallásúakra nézve a házasság felbonthatatlansága alapelv marad továbbra is*.

Nekem, mikor ezeket a híreszteléseket olvastam, önkéntelenül „a fából csinált vaskarika”-féle mondás jutott az eszembe, s azoknak hitelt adni egy percze se tudván, — azokat egyenesen lehetetlenségeknek, abszurdumoknak tudom tekinteni.

Hiszen az álláspontra ilyképp híresztelt megváltoztatása teljesen kivetkőzteti a törvényjavaslat által célba vett reformot eredeti jellegéből.

Hol marad a létesíteni akart „polgári házasság” akkor, ha az *így* lenne létesítve?

Először is: miért legyen az egyházi megáldatásnak a kikérése *kötelezően* előszabva? Azért talán, mert e nélkül a házasság megkötése *érvénytelen*? Ha *ezért* van erre szükség: akkor jobb, ha egyszerűen elhagyjuk a polgári hatóság előtt való megkötésnek ilyképpen magában hatálytalan formalitását és maradunk a jelenlegi viszonyoknál.

Az igazi polgári házasságnál épen az a döntő, hogy a polgári hatóság tekintélye mellett történt házasság-megkötés *magában véve* az, a mi annak érvényét megadja; a felek tetszésére bizott egyházi megáldatás csak az ünnepélyességek fokozását, a házasságra lépő felek hit-világának a figyelembe vételét s az e téren felmerült szükségleteik kielégítését *célozza*, a nélkül, hogy „a törvény erejénél fogva” érvényesnek kijelentett házasság érvényét csak a legtávolabbról is befolyásolná.

Ebből a szempontból tehát nincs szükség az egyházi megáldatásra s annak ily szempontból való alkalmazásba vétele kétségtelen megtagadása volna az állami főhatalom egységének és szuverénitásának.

Avagy talán abból a szempontból van szükség az egyházi megáldatás kötelezően való előszabására, hogy ez által a hithűség, a vallásos érzület fokoztassék és szilárdíttassék? Ezt csak olyanok kívánhatják, és illetőleg: ez által a szempont által csak olyanok vezettetethetik magukat, a kik az állam feladataival és hatáskörének határaival tisztában nincsenek.

„A törvényhozó lehetetlenre ne irányozza feladatát”, — mert „az államhatalomnak oda terjesztését, a hová e hatalom ki nem terjed s a hol az erkölcsnek, a hitnek uralma az egyedüli és kizárólagos: ezt célirányosnak, szerencsésnek nem tartom”, — mondotta *Csemegi K.* 1878. február 22-ki főrendiházi beszédében, ez által egy olyan elvet juttatván kifejezésre, a mely a modern államjognak immár csak elfogultak által vitatott szabályát képezi. Az igazi vallásosság fogalmával, lényegével mi sem ellenkezik jobban, mint a kényszer, fejtessek az ki akármilyen szempontból, s így esetleg magának a vallásosságnak terjesztése szempontjából is.

Nem csak feladatához nem tartozó és elérhetetlen célok után küzdene tehát az állam, ha ez által a szempont által vezéreltetné magát, hanem — a mit tennie nem szabad — erőszakot venne az ember lelkiismeretén s a legtöbb esetben hazudozásra, erkölcstelenre kényszerítene.

És másodsor: miképp lehetne fentartani a kath. vallásfelekezethez tartozókra nézve a házasság felbonthatatlanságát, illetőleg egyházuk eme tanát miképpen lehetne az állami törvénybe beleiglatni?

Hiszen azok, a kik hazai házassági jogunkat ismerik, a kik előtt ennek botrányos visszasságai és tartha-

tatlansága ismeretesek, s a kik házassági jogunk reformjának a szükségét belátni képesek, azok jól tudják azt, hogy ezeket a reformokat első sorban és főképen épen az a körülmény tette szükségessé és elkerülhetlenné, hogy a házasság felbontásának a kérdése nincsen egyöntetű, mindenkire egyenlően érvényes jogszabályok által szabályozva. A jelenlegi állapotoknak, bár részleges, fentartása tehát egyenlő a célba vett reformok alapjának a megtagadásával.

És végül: mit szóljak arról, hogy a felbonthatatlanságnak ez a meg nem engedése szükségképpen arra kényszeríti a házasságokat, hogy szerencsétlen házasságuk kötelékétől szabadulni akarván: hűtlenek legyenek saját vallásukhoz? Előmozdítja-e ez a vallásosságot egyáltalán? — Épen ellenkezőleg! — A vallásnak és a vallásfelekezeteknek jól felfogott érdeke egyaránt sürgeti, hogy a lelkiismeret felett gyakorolt ez a kényszer mielőbb megszüntetessék: annak megtartása tehát minden egyébnek nevezhető, csak reformnak, csak haladásnak nem!

Dr. Horváth Ödön,

az eperjesi jogakadémia dékánja.

Mit tegyünk?

Fehér-Gyarmatról indult ki az eszme, egyik ösmert tevékenységű lelkészársunk agyában fogamzott meg az életrevaló gondolat, hogy egyetemes jellegű lelkészértekezlet hívassék össze.

Nem hiszem, hogy volna egyetlenegy lelkész, avagy lelkészi kör, mely teljes lelkesedéssel föl ne karolná az így általánosságban kiadott eszmét; hiszen a ki gondolkodik, mindjárt első tekintetre fölismeri annak az egyháztársadalmi életben tevékenységet keltő, jótékony hatását. Már maga az együvértartozás érzésének fölkelése, ápolása, megszilárdítása megbecsülhetetlen eredmény lenne; de ha egy másik — ennél szerintem sokkal fontosabb cél is eléretnék, nevezetesen: *a belmissiói tevékenység az eszmék tisztázása által egységes és egészséges irányba tereltetnék*; ezt nagyobb szerencsének tartanám anyaszentegyházunkra nézve a liberális törvényhozás minden áldásainál.

Egyháztársadalmi életünknek, meggyőződésem szerint épen az a baja, a mit a polgári társadalomban is észlelhetünk: *a közönyösség ülte meg a lelkeket*, s még a hol egy kis élénkség mutatkozik is, az sem a lelkesedés természetes lüktetése, mint inkább mesterségesen szitott szalmatűz. Kevesek szívében dolgozik az a nemes ámbíció, mely egyedül a közjóra néz; mindenek felett pedig paragrafuson rágódó nemzetség vagyunk, csakúgy szüljük a codexeket; a társadalom kezdeményező s alkotó tevékenységét azonban paragon hagyjuk; az teljesedik rajtunk, a mit Pál apostol mond: „*a belü megöl*”. (G. 4. 9.)

Ujabbán egyháztársadalmi életünk mezején, épen a belmissió terén ébredés jeleivel találkozunk; de mint a mély álomból ébredt ember kezdetben csak botorkál, úgy amaz ébredést is itt-ott, hogy úgy mondjam, bizonyos öntudatlanság jellemzi. Részemről e kijelentés nem rekrimináció akar lenni, mint inkább annak konstataciója, hogy ama téren az egységes és egészséges iránytól még messze vagyunk: én legalább csak így tudom megmagyarázni magamnak ama sajátságos tünetet, mely épen e lapok hasábjain egyik vitában jelentkezik.

A dolog természetében fekszik, hogy a belmissiói tevékenységet egy bizonyos sablonhoz kötni, vagy törvényhozásilag körülírni egyáltalában tévesztett dolog

lenne; de ha ezzel tisztába jöttünk, le is kell vonni belőle a következtetést: *a lelkesi körök hivatása fölkarolni az ügyet, tisztázni az eszméket, esetleg irányítani egyesek tevékenységét, tapasztalatot gyűjteni s az évente legalább egyszer tartandó egyetemes lelkes-értekezleten mindezt megbeszélés tárgyává tételni.*

Egyelőre csak *egy egyházkerület* kellene az egyetemes értekezletnek felölelni s mindenek felett kívánatosnak tartom, hogy ne lenne az egy állandó központra fixirozva, hanem a vándorgyűlések mintájára most egyik, majd másik egyház-vidéken, természetes, oly községben tartatnék, hol a megtarthatás alapfeltételei megvannak.

Az első mindenesetre Debreczenben tartatnék s ettől kezdve az értekezlet maga alapítaná meg a következő összegyülekezés helyét, sőt a mennyiben lehetséges, idejét is. Természetes, ez csak úgy történhetnék, ha az illető egyházközség — mint testület — megterhelhetése nélkül járna. A mai nem nagy vasuti költséget szívesen megadnák lelkeszők számára az egyes egyházak, egy pár napi lakást bizonyosan felajánlanának azon egyház buzgó tagjai, hol az értekezlet tartatik, a kosztolási költség meg magunktól kitelnék s így megoszolván a teher, talán észre sem vennők azt.

Egyházi közigazgatásunk eléggé terheli már ügyis nagyobb egyházainkat, óvakodjunk azért még több ilyenmű terhet róni nyakukba.

A mi az ügy szellemi részét illeti, óhajtható volna, hogy az ne olyan hivatali apparátussal menjen, mint például közigazgatásunk; minden egyes értekezlet, hogy úgy mondjam, az egyháztársadalmi élet megnyilatkozása legyen; még állandó tisztviselői kar sem szükséges, minden gyűlés újat választhat s megbízatása a következő gyűlés összeüléseiig tart csupán.

Természetes, a helyi lelkesi körök mindmegannyi csatornái lennének ez egyetemes értekezletnek; mert hogy csak úgy a magunk szakállára hol itt, hol ott összejöjjünk, komoly terv nélkül diskuráljunk s végre is semmit se végezzünk: az nem megy. Az egyházközigazgatási hatósággal pedig érintkezési pontokat kell fontartani, esetleg támogatását is igénybe venni.

Az eszme jó, az eszme pártolni való, a kezdet nehézségeinek legyőzése azok életrealitáságtól függ, kik megvalósítását kezökbe veszik.

Csak minél előbb, de nem hirtelenkedve!

Illyés Endre.

KÖZÉLETÜNK.

Láttuk-e az érem másik oldalát?

Midőn e becses Lap f. é. szept. 23. száma kezembe került és megpillantottam benne tisztelt barátom, dr. Öreg Jánosnak „Lássuk az érem másik oldalát” cím alatt közölt feleletét és Kulcsár Endrének „Az egységes középiskoláról” című közleményét: öröm hatotta át lelkemet; nem csupán azért, hogy az egységes iskoláról irt igénytelen ismertetésemet becses figyelmökre méltatták; (gondoltam: íme kétségtelenül akadt két ember, a ki olvasta), hanem főleg és sokkal inkább azért, mert egyszerre az a gondolat ötlött eszembe, hogy most már ama fontos kérdés, melyet én csak egyik oldaláról ismerttem, meg lesz világítva a másik oldaláról is, hogy a t. cikkhezőknek szintén van egy Uhliguk, a ki más szemüvegen nézte a svéd középiskolákat, mint az enyém, vagy esetleg nekik maguknak van közvetlen tapaszta-

tuk e középiskolákról, a mely tapasztalatot most előadva, a t. olvasó az ellentétes érvek, adatok és nyilatkozatok mérlegelése után vagy megerősítve, vagy meggyöngítve fogja látni előbb talán csak a priori kételkedve elfoglalt álláspontját, s most már biztosan vallhatja magát ebben a kérdésben vagy az egyik, vagy a másik irány hívének. A mint azonban végigolvastam a két cikket, sajnálattal kellett tapasztalnom és éreznem, hogy a másik elvi álláspont képviselői nem rajzolták meg a sikerrel működő egységes középiskola képét, a mint azon iskola a skandináv-államokban (s bizonyos alakban Schweizban is) valósággal megvan; hanem csak keresztül huzgálták azon vonásokat, melyek az említett iskolai szervezet képét, a tapasztalat nyújtotta adatok alapján, az Uhlig álláspontjából ki nem elégítőnek és céljának meg nem felelőnek tüntették fel.

Azt gondoltam és vártam, hogy dr. Öreg János, kiről mindnyájan tudjuk, hogy a nevelés-oktatásügyi kérdéseknek buzgó buvárlója, az egységes középiskolának sok oldalról és sokféleképen vitatott és nálunk ma-holnap égető kérdését is tanulmánya tárgyává tette és ennek németországi heves szóvivői közül talán épen az általam említett *Klinghardtnak*, a ki szintén skandináv tekintélyekre hivatkozik a maga érvei erősítése végett, idevágó művét átolvasta, s egyéb forrásokból is bőségesen merítvén, megrajzolja azon élő egységes iskola képét, mely sikeresen működik, és kifogás alá nem eshető, fényes eredményeivel kielégíti a növendékeknek, szülőknak és a társadalomnak erős várakozását és jogos igényeit. És a midőn svéd tekintélyekre is hivatkozik, így kiált majd fel: íme, ezeknek ott a másik oldalon felhangzó nyilatkozatai talán csak nyomnak annyit a latban, ha nem többet, mint az Uhlig adatai és az ő svékusainak nyilatkozatai. Vártam, hogy az érem másik oldalának megrajzolásánál bizonyosan felhasználja a berlini „*Verein für Schulreform*”-nak az egységes iskola életrealitását erősen vitató közleményeit, hogy a kép annál elevebb legyen. Mert hiszen én azt gondoltam és gondolom most is, hogy tapasztalati intézményeknél, a milyen — kivált szervezeti oldaláról tekintve — a tanügy is, nem elég a pusztá elmélkedés; itt meg kell hallgatni a mások tapasztalatait is és elvégre tanügyi kérdésekben is döntő szerep jut mindig a tekintélyeknek. Ezt a másik képet hát nem rajzolta meg az én tisztelt barátom! Nem pedig, mint sejtem, azért, mert tulajdonképen nem is az volt a szándékában; hanem hogy az egységes iskola kérdésének vitatása alkalmat szolgáltatván rá, kedvencz eszméjét, az utilitáris iskolát, a mint az a messze jövődőkodében előtte fel-felcsillámlik, újra élesztgesse, s ezt az ő kedvelt vesszőparipáját egy kicsit újra megfuttassa.

Dr. Öreg úgy van az ő utilitáris iskolájával, mint a szocziálista bölcsesek az ő phalanstereikkel, a melyekből az egyén, család, haza fogalma s az embernek egész érzelmvilága ki van zárva s a társadalom csupán a megélhetés biztosítására van alkotva. S valamint ama bölcsesek, úgy az én t. barátom is azt hiszi, hogy az ő agyában él a jövő képe; mert hát sok az ember és kevés a foka. Ő neki a középiskolában csak olyan tanulmány kell, a mely az ifjút kenyérszerzésre segíti s a létért való küzdelemben fegyvert ad kezébe; ő Homerost és Tacitust épen úgy a muzeumok legbenső rejtekébe akarná zárni, hogy az ifjú gondolkozását meg ne zavarják, mint a hogy Madách festi a phalanster tudósának eljárását. Ő ma híve az egységes középiskolának, mert ellensége a philologiai oktatásnak; de ha ez az egységes középiskola valaha létrejö, époly ellensége lesz annak is, mert nincs még az a „Baross szellemű”

férfit, a ki nemzeti tanügyünket az ő tanulmányi rendszerébe bele zónáztassa. Lám, az egységes iskola hívei dicsőítik Csáky minisztert a görögpótló tanfolyamért, mint egy arany hidért, mely hivatva van a régi és új iskola összeköttetésére: dr. Öreg már ezt a tanfolyamot is csak úgy kárhoztatja, mint magokat a klasszikusokat, mert hiszen ez is a klasszikus szellemet ápolja az iskolában, pedig az a legveszedelmesebb, az az oka korunk minden bajának, a cím- és rangkorságnak, a katonai uralomnak, a roppant hadseregek tartásának, még tán a községi hadgyakorlatok kellemetlenségeinek is. Ő akarja az egységes középiskolát, de csak úgy, ha ez iskolában az ő ideái valósulnak meg, ha abból a klasszikus képzésnek még csak árnyékát is kiirtják, mert csak ekkor fog bekövetkezhetni az emberiségre „az örök béke.” A klasszikusok ideálijzusa szerinte nemzetünk megrontója, ez ideálijzmus ellentétben áll az ujjkor világ-nézetével, ellentétben a keresztyénség szellemével, mert szerinte **a keresztyénségnek jelszava, sőt eszménye az utilitárijzmus!** No, az ilyen elvekre nem tudom, mit mondanak odahaza Debreczenben.

De hát van-e csakugyan olyan nagy veszedelem a klasszikus oktatásban? Távol van tőlem a szándék, hogy itt ezerszer hallott érveket és ellenérveket hozzak elé. De minthogy mindkét cikkben olyan észrevételek és ítéletek találhatók, melyek erősen kifogásolhatók úgy a latin, mint a görög klasszikus oktatás szempontjából: azért legyen szabad, az egységes iskolai szervezettel kapcsolatban emeltetvén föl a kárhoztató szó a klasszicizmus ellen, — csak a következőkre irányoznom a figyelmet.

Az egységes iskolának Németországban legerősebb harcosai, főleg Hornemann és a berlini „*Verein für Schulreform*” hívei közül igen sokan, s mások is azt kívánják, hogy a tervezett egységes iskola kebelében a klasszikus oktatás ne csak megmaradjon, hanem a két klasszikus tantárgy közül a fősúly a görögre legyen fektetve. A Reinhardt frankfurti egységes iskolája tantervében ez a tekintet csakugyan érvényesül is. És íme mi féltjük növendékeinket, még a pótlékosokat is, a görög szellemtől, mely görög remekírók műveinek magyar fordításban olvasásából áradna rájuk! Ha a görög és latin, hosszú idők folyamán keresztül nem mutatkozott volna alkalmas eszköznek az ifjuság szellemi erejének képzésére, akkor az iskolai reformok tüzes sürgetői Németországban elejtették volna a klasszikus oktatást és végleg kimaradt volna az ő egységesnek tervezett iskolájokból.

De ezt nem tették, nem is tehetők; mert nagyon jól tudják, hogy nem tanácsos egyszerre szakítani a múlttal, és egy nagy, mivel nemzet szellemi és ethikai életének történeti fejlődésével mitsem törődni. Azt lehet látni, hogy Európa miveltebb államaiban, a melyek intelligens népeit a klasszikus iskolázás-szülte humán szellem mélyebben áthatotta, nagyon óvatosan járnak el az újítások körül vagy éppen tartózkodnak tőlök. Németországban több évtizeden keresztül folyt az irodalom és gyűléskezések terén az elkeseredett harcz, míg a frankfurti egységes iskola tanterve megszülethetett. Epen ilyen óvatossággal járnak el a sürgető reformokkal szemben, sőt teljes tartózkodás tapasztalható szomszédságunkban, Ausztriában. Itt is megkísérlették némelyek, hogy mint nálunk történt, fakultatívva tegyék a görög nyelv és irodalom tanítását. Azonban b. Gautsch oktatásiügyi miniszter f. é. febr. 4. tartott hatásos beszédében kereken visszautasított minden kísérletezést, mely a görög nyelv és irodalom tanításának megszorítását avagy bár-

minő változtatását czélozná. „A görög elejtésével ugyanis tényleg kiapadna az antik szellemnek ama frissen pezsgő forrása, mely a maga regeneráló hatását nemcsak a német irodalomra, hanem minden újabb nép irodalmára is akkor gyakorolta leginkább, midőn a görög irodalom és görög művészet ismét feltárult előtte. Ennélfogva nekem meggyőződés, hogy a mi gymnasiumunk a görögöt, mint a leghathatósabb képző eszközt nem nélkülözheti.” Így szolt az említett miniszter egyebek közt. És az osztrák képviselőház nagy tetszéssel elfogadta a miniszter kijelentését. Tovább menve, a praktikus Angliában sem ejtik el egykönnyen az antik klasszikus nyelvek és irodalmak tanítását. Legyen szabad erre nézve egy igen jellemző adatra hivatkoznom. A reál-irány hívei itt is megpróbálták már régebben a támadást a klasszikus oktatás ellen; és itt is a görögöt vették először czélba. De nem boldogultak, mert előbb *Oxfordban* 1890-ben, majd azután *Cambridgeben* 1891-ben tartott tudós enquéten leszavazták őket. Az utóbbi gyűlés igen népes volt; 708-an gyűltek össze és szavaztak: 525-en a görög mellett és 183-an ellene: így tehát a görögpartolók nagy többséggel győztek.

És Franciaországban, a Frary hazájában, hol *Goblet* oktatásiügyi miniszter oly sok kedvezményben részesítette a reál irányú intézeteket, vajjon kidobják-e olyan könnyen, mint valami hasznavehetetlen eszközt, a klasszicizmust, a humán irányú intézetekből; vagy talán még jobban meg akarják szorítani a klasszikus oktatást és egy fedél alá hozni a reál irányú oktatással? Epen az ellenkezőt látszik bizonyítani *Fouillée Alfréd* nyílt fellépése a Goblet-féle oktatásiügyi reform ellen. A jeles francia filozófus a *Revue des deux Mondes*-ban (101-ik kötet; én a „*Das humanistische Gymnasium*” 1892. II-dik füzetében közölt német ismertetését olvastam) azon irány hívének vallja magát, mely azt kívánja, hogy különböző czélok elérésére különböző szervezetű és ezen czélokra megfelelő iskolákban kell előkészíteni a növendékeket. Így tehát három különböző, jelentőségüket és jogosítványukat tekintve, egymástól nagyon elütő formáit követeli a középiskolai oktatásnak: gymnasiumokat, reáliskolákat és ipariskolákat. Ugyanilyen szellemben nyilatkozott *Henri Marion*, a francia pædagogia kiváló képviselője. (Lásd Riedl. Budapesti Szemle 1893. márcz. f.)

Kulcsár Endre meg a nemzeti nevelés álláspontjáról támadja meg az én szerény könyvismertetésemet. Különös dolog, hogy dr. Öreg Jánossal egyszerre és együtt szállanak síkra az egységes középiskola mellett; pedig ők épen úgy nem árulnak egy gyékényen, mint én ő velök. Álláspontjuknak csak egy érintkezési pontja van: a klasszikusok tanítása iránt való ellenszenv. Más-különbben Öregnek épen úgy nem kell a Kulcsár nemzeti irodalomra fektetett egys. középiskolája, mint a hogy — hiszem — Kulcsár sem igen iratkoznék be az Öreg utilitárijzmus iskolájába.

Nemzetes nevelés! Nagyszerű jelige, melyet elégszer hallunk hangoztatni. Ha ez azt a kívánságot jelenti, hogy a hazai nyelv és irodalom úgy taníttassék a középiskolákban, hogy a növendékek ezen tárgy tanulása közben erősebben és mélyebben magukba szívják a hazai irodalom jelesebb termékeiben lüktető nemzeti érzületet és hazafias szellemet; hévvel csüngjenek az anyanyelven; gondolataikat és érzelmeiket szabatosan tudják kifejezni szóban és írásban; a hazai történelem pedig oly módon taníttassék, hogy az ősök nagy tettei a haza és nemzet iránt nagy lelkesedést és a közjóért önzetlen áldozatkészség után való vágyat és akaratot

ébredésben az ifjúságban: ezt a kívánságot örömmel teszi magáévá minden jóra való tanár. De hát vajjon eddig nem így történt? A gymnasiumokban a nevezett szakok tanárai nem oltogatták volna növendékeik szívébe ott, a hol arra éppen a legjobb alkalom kínálkozott, a hazaszeretetet? Oly vád, melyet bizonyára meg nem érdemelnek! Vagy talán azt lehet gondolni, hogy mentől több órán taníttatnak — a klasszikusoktól elveendő időből telni fog — ezen speciálisan nemzeti szakok tárgyai; annál erősebb nemzeti és hazafias érzületet fognak támasztani az ifjak lelkében és szívében? Am engedjük meg. De vajjon a nemzeties érzület fölkeltésére, fokozására és biztosítására elégséges-e az iskolában való oktatás? Vajjon nem csak egy részét végezi-e az iskola ezen magasztos feladatnak, és nem járul-e ehhez a nemzeti életnek számtalan más intézménye és tényezője? Elégséges-e például a vallásos érzület fölkeltésére és ápolására, ha a vallástan minél több órán taníttatik? A reform után való mohó sietség azonban, úgy látszik, itt is túlságba ragadja az embereket.

Pusztán csak a nemzetiesre vagy ezzel szorosan érintkezőre tanítani az ifjúságot: oly merevségre és egyoldalúságra vezetne, mely erősen megboszulhatná magát. De erre komolyan nem is lehet gondolni. Mert azt mindenki jól tudja, hogy az ember nemcsak egy nemzetestnek, hanem az egész emberiségnek is tagja, ezért az ifjakban nemcsak a nemzeti, hanem az általános emberi elemet is kell nevelni és tanítani. Ma a gyors közlekedési eszközök és praktikus irányú intézmények idejében gyakran kell érintkezniök egymással a legkülönbözőbb nemzetek tagjainak. Ezt az érintkezést nemcsak a modern nyelvek tudása teszi lehetővé, hanem egyengeti az útját ennek az a szellemi közösség, az a szolidaritás, melyben a művelt népek egymáshoz fűzve érzik magokat. A művelt nemzeteknek ezt a szolidaritását megadta és biztosította eddigelé egyebek közt az a humán műveltség, mely az antik nyelvek irodalmán alapulva fejlődött ki. Ha tehát a nemzeti princípium a paedagogiában olyan princípiummá fajul, hogy olyan tárgyak és ismeretek, melyek nem egyetlen népre, hanem minden művelt nemzetre, nemcsak egy évszázadra, hanem minden időre becses és értékkel bírnak, félretétessenek: ezen kívánságot már alig lehet elfogadni.

Fölemlítettünk gyakran a gymnasium és ebben a klasszikus irányú és szellemű oktatás ellen az a nézet, hogy nem fér össze a mai modern korrallal. Ha áll az, hogy van a nemzetek szellemi életében történeti fejlődés, a mit pedig tagadni nem lehet: akkor annak, a ki mai helyzetét alaposan és világosan akarja ismerni, meg kell előbb ismernie azon előzményeket, a melyekből fejlődött ki az egyes népek polgári és politikai intézményein kívül ugyanezeknek ethikai és szellemi élete, úgy a hogy az ma mutatkozik. Ezen fejleményben minden művelt nép-nél, eltérő fokozatban és alakban ugyan, nagyon sok van a régi klasszikus vagy humán műveltségből; oly elemek, melyeket csak az ismerhet világosan és teljesen, a ki ezen műveltség eredeti forrásaiból, az antik latin és görög nyelvből és irodalomból merithet.

Hogy az eszményi és reál ismeretek milyen szépen megférnek egymással, sőt egyik is, a másik is egymás kölcsönös támogatására szorul és a kettő együtt tud igen szép eredményeket felmutatni, mutatja a sok közt Schliemann példája; kinek életét, erősen reális, majd ismét erősen eszményi törekvését éppen dr. Öreg János ismertette meg a magyar olvasó közönséggel.

Kulcsár Endre azt mondja egyebek közt, — mert minden nézetére ki nem terjeszkedhetem — hogy nem

kell nekünk a mi intézményeinket és állapotainkat külföldi mértékkel mérnünk. Sajnos, hogy úgy van! De hát éppen ebből az következik, hogy lemondjunk még a reménységről is, hogy a külföldi műveltség színvonalára fölemelkedjünk; felhagyjunk még csak a törekvéssel is, hogy a művelt népekkel teljes szellemi szolidaritásban érezzük magunkat? Akkor hiába szabadkozunk a ránk agyarkodó nemzetiségek nem éppen hizelgő epithetonokkal fűszerezett vádjai ellen. Hanem most már ezek ellen mégis megnyugtatta érezhetjük magunkat; mert Kulcsár Endre a görög-pótlék intézményében oly varázserőt fedezett föl, a milyen után hirneves kormányfőink is hasztalanul törték eddig a fejöket. Azt állítja ugyanis, hogy a görög-pótlék nagyon tetszik a nemzetiségeknek; mert évről-évre többen tódulnak a nemzetiségi iskolákban a görög-pótlékra, csak azért, hogy Thukydideszt magyarul olvashassák; mert tudjuk jól, hogy nagyon szeretik a magyar nyelvet; így hát reményünk lehet, hogy megszeliődülnek. Ha netalán mégis agyarkodni akarnának ránk, akkor csak vegyük elő mindig a görög-pótlék intézményt, tartsuk oda elébük, hogy megtanuljanak jól magyarul érteni és magyarul érezni. Ha aztán jóllaknak belőle, mint a medvék a mézzel, nyugodtan alhatunk, nem fognak ránk támadni és bennünket marcangolni, hanem szépen meghúzzák magokat.

Hát ez megjárja tréfának éppen úgy, mint az a belőle vont következtetés, hogy „az egységes középiskola ellenségei tényleg egy úton járnak a magyarság ellenségeivel.“ De komolyan, azt hiszem, sem ezt, sem am azt nem veszi senki sem. Részemről legalább szégyenletesnek tartanám oly vád ellen védekezni, hogy mi, a klasszikus nevelés barátai, ellenségei vagyunk nemzeti kulturánknak. Ez a Kulcsár úr részéről csak olyan exotikus nézet, mint a mit tavaly, tanáregyesületünk szatmári közgyűlésén világossá bocsátott, a midőn a klasszicizmust pápistaságra vezető szellemnek mondotta. Ma már egygyel több: nemzetellenes is. Előtte a dunamelléki és tiszáninneri egyh. kerületeink gymnasiumai pl., a melyek a görög-pótlék kurzus előtt nem nyitották meg kapuikat, se nem protestáns, se nem magyar iskolák. Hogy mi mindent vár ő az egys. középiskolától, annak Isten a megmondhatója; pedig azokra a nemzetiségi iskolákra nézve ajánlhatnám b. figyelmébe a középiskolai törvény 7. §-át, mely eléggé biztosítja ez iskolákat arról, hogy még az egys. iskolai tanrendszerben is nemzetiségi iskolák maradjanak.

Kulcsárt az ő nemes chauvinismusa annyira elragadja, hogy nem is tartja tapintatos dolognak, ha valaki nálunk az egys. középiskola ellen föl mer lépni. Én tehát nyugodni hagyom őt tapintatos nézeteivel, s teljes tisztelettel kijelentem, hogy a vitát részemről befejezettek tekintem.

Barkász Károly.

Nem tudja e cikk t. írója, hogy mit mondanak dr. Öreg János elveire ide haza Debreczenben?

Valóban, nekem van néhány szavam dr. Öreg János t. barátom és kartársam azon odavetett megjegyzésére, hogy „az utilitárizmus az ujkor, sőt a keresztyén-ség jelszava, eszménye.“ Ha itthon lettem volna akkor s láttam volna cikkét, mikor azt e Laphoz beadta, azonnal megtettem volna arra észrevételeimet, de így sem lesz az egészen késő. Tökéletesen igaz az, a mit cikkében ugyancsak ő mond, hogy „az ember természetes ösztöne a jóllét, a boldogság utáni vágyódás“, de ez még éppen nem teszi azt, hogy az utilitárizmus jelszava, eszménye volna a keresztyénségnek. Lehet az

eszménye az ujkor egyes bölcsészeti irányainak, de a keresztyénségé, bizony, soha sem volt, ma sem az, s nem is lehet, hitem és meggyőződéseim szerint, soha. Mikor, mint lelkesjelölt, Skóciában laktam, bizonyos célból igen részletesen, behatólag foglalkoztam ezen bölcséleti irány kérdéseivel, s áttanulmányoztam ezen iskola alapítójának, *Bentham*-nak iratait; tudom, miben különbözik ő *Epicurus*-tól; tudom, hogy Bentham nézeteit *Hume Dávid* fejlesztette tovább; találok *Paley Vilmos*, *Mill Jakab*, *Mackintosh Jakab baronet*, *Austin János*, *Stuart Mill János*, *Bailey Sámuel* és *Herbert Spencer* ezen kérdést fejtegető nézeteikkel, s mondhatom, hogy rideg tanaik tanulmányozása közben mindig, mindig fáztam, s nem találtam meg azokban a keresztyénség üde, életet és ebben melegét keltő morálját. Az utilitáriánizmus, a hogy ezt a nevet először Stuart Mill János használja, azon sajátos etikai rendszert jelenti, mely a jó, a helyes kriteriuma gyanánt az egyénre nézve az általános közhasznúságot, s ez által az emberiség jólétét tűzi ki. Szép életirány a keresztyénség egyéb követelményeinek betöltése körében, de fő életcél azért nem lehet, mert emberek és keresztyének vagyunk. Hogy fér bele az utilitáris bölcsélet rendszerébe péld. az Istenben való hit és bizalom, vagy a részvét, a mértékletesség erénye? Hiszen kinek van abból valami haszna, ha én hiszek és bízom Istenben; ha részvételem érzek a szenvedő iránt; ha mértékletesen élek? Ellenkezőleg, az utolsó példa szerint nem is vagyok erkölcsi lény, mert nem fogyasztván el sok szeszes italt, nem hajtok hasznát az államnak. Általában bizonyos az, hogy a hasznossági elv elfogadása mellett igen nehéz valami igazán jóra számunkat el magunkat, mert tetteink következményei oly nagyon számosak és bonyolodottak, hogy azokat előre kiszámítani teljesen lehetetlen. Péld. a keresztyénség morálja erkölcsileg jónak ismeri el azon férfiú eljárását, ki elvett magának feleségül egy szegény nőt, azzal boldog, gyermekeikben örvendő házasságot folytatott; jó és helyes volt az ő eljárása akkor is, ha maga váratlanul elhalván, családját nehéz anyagi küzdelemre hiva hagyta el; míg az utilitáris morál szerint csak abban az esetben tett ő házasságával erkölcsi jót, ha feleségét és gyermekeit jólétben hagyta hátra. Én jót teszek, ha kötelességem szerint órára menvén, tanítok; de cselekedetem már alapjában rossz volt, ha útközben engem valami szerencsétlenség ért, s így többé nem lehetek hasznára a közegésznek, vagy legalább családomnak. De tovább menve, a jólét, a külső boldogság — mert az utilitáriánizmus csak erről tud beszélni — sem tényleg, sem isteni és emberi jog szerint nem tekinthető törekvéseink egyedüli céljának, mert hiszen tudjuk és látjuk, hogy az emberek tényleg, önelhatározásból s tudatos készséggel más célok felé is törekednek. Például maga az erény is lehet cél, hozzon az szerencsét, vagy eredményezze a legnagyobb nyomorúságot. Az utilitáris bölcsészet mosolyogni fog egy hitéért vértanú halált halt Huss János felett, vagy vállvonítva megy el úgy a jeruzsálemi, mint az aradi Golgotha mellett, s következetességből nem hiheti el, hogy az erény forrása lehessen a boldogságnak. Az is bizonyos továbbá, hogy az emberek minden időben különbséget tettek a jó és a külsőleg hasznos között, a mennyiben ezt a két fogalmat a legtöbb nyelv vagy ellentétben, vagy kontrasztban állónak tartja egymással. Hasznos lehet a közegészre nézve egy ember fáradhatatlan tevékenysége, de saját egészségére nézve az bizonyára nem jó. Ott van Baross példája. De meg végre nem tekinthetek én minden hasznos dolgot magamra nézve köte-

lezőnek; mert péld. hasznos dolog vasúttal birni, de az nem lehet kötelessége minden embernek, hogy vasúttal csináljon, — holott a keresztyénség moráljában levő minden erény reám nézve alkalomadtán föltétlenül kötelező. Ugyan mivel jobb az utilitáris morál a spártaiakénál, kik az életképeseknek nem látszó, nyers fizikai erőt nem ígérő gyermekeket kivetették, hogy pusztuljanak el, a hogy tudnak?! Ezt tenné következetességből az utilitáris bölcsész, ha ugyan errébb nem volnánk már néhány ezer esztendővel az idők folyamában. De mert ezt nem teheti, a dolgozni tudó hasznos háziállatot mindenesetre magasabb erkölcsi valóságnak szabad tekintenie, mint a nyomorúságában ágyhoz szegezett, magával is tehetetlen embert.

Isten mentsen minket attól, hogy rideg hasznossági elvekkel tömjük meg, már a középiskolai ifjúság fejét. A felsőbb iskolák s még inkább az élet feladata ez. „*Balga idealizmus*“-nak jellemzi dr. Öreg barátom középiskoláink eddigi irányát. Istenem, hát azt is elvegyük már a növekvő nemzedéktől, a mi ezen mi földi küzdelmes életünknek egy kis ízt, jóleső kellemet képes nyújtani?! Töröljük el a latin nyelv tanítását is! Nem jut eszébe az én barátomnak, hogy az általa megtanult 9 nyelv közül az angolt, a francziát és az olaszt azért tanulta meg olyan könnyen, mert előzőleg már jól tudott latinul? Mit tudnánk, mit értenénk meg a számtalan tudományok terminológiájából, ha az általa tervelt egyetemes középiskola számúzná tantárgyai köréből a latint is?

Egy magyarul visszaadhatatlan angol szójáték azt mondja az utilitáriánizmusról: „The philosophy of utility is a philosophy of futility“ = a hasznosság bölcsellete a hiábavalóság, a tartalmatlanság bölcsellete. Bizony az az, ha keresztyénséget keresünk benne. Az utilitáris bölcsészre nézve mindegy, akár keresztyén, akár zsidó, akár mohammedán, akár buddhista hitet vallasz, csak hasznos legyen a te életed. De a keresztyén morál a keresztyén hitben és életben látja a mi fonséges erkölcsi életcéljainkat legjobban elérhetőeknek. Pogány bölcsész is volt olyan, a ki ezt így vallotta.

Hogy dr. Öreg János nem vallja és nem tanítja a hasznossági bölcsélet ezen tanait: azt mi nagyon jól tudjuk; de hogy az végső következményeiben az elmondottakra vezet: azt meg ő tudja nagyon jól. Miért ajánlgatja tehát?!

Ne mondja hát, mert ellene szól az élet, a tapasztalat, hogy az utilitáriánizmus jelszava, eszménye volna a keresztyénségnek. Én ezt nem hiszem, s velem együtt nem hiszi az élet nagy problémáiról keresztyénileg gondolkozó theologusok és philosophok igen nagy serege, pedig mi is az ujkor gyermekei vagyunk.

Csiky Lajos.

A nagykárolyi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

Folyó okt. hó 4-én tartotta meg őszi közgyűlését a n.-károlyi ev. ref. egyházmegye, Segesvári József esperes és Kulin Imre gondnok elnöklete alatt Máté-Szalkán. Buzgó imádság után esperes a gyűlést megnyitván, bejelenti Szilágyi Dénesnek világi tanácsbíróvá történt elválasztását; ezzel egyidejűleg tudomásul hozza, hogy nevezett Sz. D. a választást elfogadta, azonban a jelen gyűlésen betegsége miatt meg nem jelenhetvén, hivatali esküjét a jövő gyűlésen teendő le. A szokásos esperesi jelentés megemlékezően az egyházmegye beléletére vonatkozó, többé-kevésbé fontos eseményekről, széles kiterjeszkedik azon autonomikus sé. elemre, melyet Szatmár vármegye tanfelügyelőjének iskolaügyeinkbe történt

jogtalan beavatkozása idézett elő. A tanfelügyelőség ugyanis átírt — direkte — egyik egyházunk iskolaszékéhez, hogy a közoktatási törvénynek megfelelőleg, oklevéllel nem bíró egyik tanítóját bocsássa el s az általa már is megüresedettnek jelentett tanítói állomást, legrövidebb idő alatt új választás útján töltsse be. Az átírat az iskolaszék által az esperesi hivatalhoz küldetett. Esperes, hivatkozva ev. ref. egyházunk autonomikus jogaira, kimutatván az átírat törvénytelenességét, felhívta a tanfelügyelői hivatalt, hogy hasonló illetéktelen beavatkozástól óvakodjék. Ezen incidensből kifolyólag kimondta a közgyűlés, hogy azon tanítók, kik oklevéllel még nem bírnak, két év alatt oklevelet tartoznak szerezni. Fájdalmasan emlékezik meg a jelentés néh. Kiss Lajos kaplonyi lelkész korán elhunytáról, ki férfikora delén, a munkálkodás arany idejében szőlített el közülünk a halál. Emléke a jegyzőkönyvben megörökítették. Helyettes lelkészül a kaplonyi egyházba Szigethy Gyula segédlelkész rendeltetett. Az esperesi jelentés kapesán olvastatott s helyesléssel tudomásul vétetett gróf Degenfeld József világi tanácsbírónak erős protestáns vallásos érzületre valló azon indítványa, mely szerint azon helyeken, hol közös kisdudóvódnak vagy gyermekmenhelyek tartatnak fenn, a mennyiben számos példa igazolása szerint a különböző vallású kisdudók nemesak a törvény által megszabott, minden felekezeti által érthető és használható úgynevezett fohászszzerű imákra, hanem az „Üdvöz légy“ stb. határozottan katolikus szellemű imádságokra taníttatnak: ezen körülményről szerezzenek információt a lelkészek, s ha a törvénytellen ellenkező e féle eljárásról tudomást nyernek, erről az egyházmegyének tegyenek jelentést, hogy az viszont a kellő orvoslásról intézkedhessék.

Az özv.-árva gyámintézeti és közigazgatási pénztárvizsgáló küldöttség jelentéséből kitűnik, hogy a pénztári számadások rendben vezetettnek találtattak; a gyámintézeti pénztár ez évi szaporulata 2400 frt, összes vagyona pedig közel 23,000 frt; a közigazgatási pénztár 2000 frtnyi tőkével rendelkezik.

Közalapi, ref. segély-egyleti és rendkívüli államszegélyért kérvényezőik mindnyájan ajánlottak. A királydaróczyi egyház toronyépítésre 5000 frt kölcsön felvehetését kérvén, úgy ez, mint földcsere-ügylete jóváhagyatott.

Több lelkésznek azon kérése, hogy Asztalos György n.-károlyi lelkész az általa önkényesen fölvetett „nyug. esperes“-i cím illetéktelen használatától tiltassék el, — azon indokolással, hogy a mit az egyházmegye nem adott, azt el sem is veheti, mint tárgytalan, a napi-rendről levétetett. Ezek szerint egyházmegyénkben, a kit nem zseniroz, akár esperesnek is írhatja magát, közpap léte.

A „Márton—Keresztes“ alapítványra, ez idő szerint egyházmegyénkben lévén a felvétel joga, Lövey Miklós theologus ifju vétetett fel.

Gebei lelkészársunk változásba tevén magát, a csere eszközlésével az esperes bizatott meg.

Ifj. Balog Ferencz k. jánosi-i segédlelkész szíves örömmel kebeleztetett be az egyházmegyébe.

Ezek voltak a gyűlés főbb tárgyai, melyek kimerítése után közös ebédre gyűltek össze a gyűlés tagjai.

r. l.

Baptisták-e hát?

(Válasz Szalay és Kecskeméthy uraknak.)

(Folyt. és vége.)

Még a Kecskeméthy úr *Válasz*-nak nevezett s a Szerkesztő úr által, hogy a mi tisztos papi olvasóközönségünknek nem szalonjába, de csak egyszerű „tanuló“-jába is beléphetésre igényt tarthasson, megfésült és megmosdatott közleményére kell pár megjegyzést tennem.

„Magna cum parvis...“ En ilyen magas hangból nem kezdhetem. Hát csak kezdem a K. úr azon nagyot mondásán, melyben oda nyilatkozik, hogy én *kiváló előszeretettel foglalkozom a békési gyülekezettel és ő vele*. Nem én: mert a békési gyülekezettel — melyet nem baptistái után ítélek meg, s melyet őszintén tisztetek és nagyrabecsülök — csak egy helyen foglalkoztam, hol a békési baptistákat emlegettem, kiknek magvát nem a gyülekezet s nem nt. Szegedi K. úr hintette el. Abban a Békésre vonatkozó újdonságban már Sz. úrral foglalkoztam.

Kecskeméthy lelkész úrnak magának csak két és fél sort szenteltem. Hát ez nem valami *kiváló előszeretettel*.

Ezt különben a t. olvasó tájékoztatására csak azért emlegettem meg, hogy jelezzem, miszerint K. úr a fenti szavakban megütött alaphangtól nem tér el *Válaszában*.

A K. úr *Válaszára* felelhetnek egyszerűen azzal, hogy olvastam én is az „Apropos“-t; itt van valahol most is az asztalomon. Szeretném látni rá a Replikát, nem a K. úr, hanem annak a bizottságnak tollából, mely az ügyet lelkiismeretes vizsgálat tárgyává teszi (vagy tette már).

Bizony — jól mondja — *pókhálós* K. úr; de hát a pók milyen helyekre köti hálóját? Hanem annak az emlegetett hálónak maga K. úr a pókja.

Ezek daczára, ha nem is „*kiváló előszeretettel*“, *Válaszával* foglalkozom röviden.

A baptistákra vonatkozó megjegyzéseiben érdekes, milyen baptistásan csúri-csavarja a dolgot K. úr: A Békésről beköltözöttek nem itt válnak baptistákká — édes tiszteletes úr! — hanem úgy jönnek azok már ide Kecskeméthy-féle ujjászületettségben.

Hogy Váradon mennyi baptista van, azt mondja, olvasta az ujságból. Biztosíthatom, hogy sokkal kevesebb, mint a reporteri népszámlálás statisztikálta. Olvastam én is, de hát minden haszontalanságot czáfolgatni feleslegesnek tartom. És ha Várad helyrajzi viszonyait (hogy V.-Velenceze, Csillagváros s a Hegy-részek úgy Olaszitól, mint Ujvárostól, a hol templomaink vannak, oly távol esnek, hogy ott lelki gondozásról szó sem lehet) ismerné, bizonyára nem kedélyeskednék az *aborigenesekkel* és *indigenákkal*. Különben is itt nemcsak a reformátusokból szedi híveit a futkározó had, hanem a gör. és róm. katolikusok, görög keletiek és zsidók közül is. Ezt is vegye számításba.

Az Sz. úr *békési baptistákkal* való lelki rokonságának emlegetése pedig nem kevésbé naiv, mint *baptista pap*-ként való emlegettetésére vonatkozó azon fölvilágosítása, hogy ő, t. i. K. úr már csak azért sem lehet baptista *pap* (a *pap* szót, megjegyzem, *vádoló* cikkemben sehol nem használtam, hol a magam véleményét tettem papírra) — mert *bemerítkezve* nincs. Ki hinné! Csak nem gondolja tán K. úr, hogy ha *bemerítkezett* volna, mint békési *ref.* paphoz intéztem volna szavaimat? S hogy a naivságokból ki ne fogyjon, midőn találgatja, hogy miben is állhat az ő baptista híre, azzal kezdí, hogy talán abban, mert mint a baptisták, úgy Sz. úr és ő is hangsúlyozzák a *megigazulást?* stb.

Szépen tisztában van K. úr a megigazulással; de hát meg is látszik, hogy csak olyan maga-megigazítás az eredménye. Nem kérek belőle. Hadd gyönyörködjenek benne a baptisták!

Egyebekre nézve keresse meg K. úr a czáfolatot az Sz. úrnak adott válaszómban, hol hitelvi álláspontomat a szentírás és symbolikus könyveink alapján kifejtettem, s a hol azon kérdésre is feleletet talál, hogy *miféle vallást* és miféle tankönyvek alapján tanítok, mely utóbbiakat megszívlelés végett ajánlok a K. úr becses figyelmébe. (Ertem a Kovács—Gergely-féle Hit-és Erkölstant.)

Egy pár szót még bucsuzóul.

Ugy K., mint Sz. úr is roppantul emlegetik és bizonyítgatják, hogy ők milyen jó helv. hitv. kálvinisták; csak az hiányzik, hogy esperesi, vagy püspöki bizonyítványt csatoljanak utólagosan válaszukhoz. Furcsa kálvinistaság, melyet így kell gyámolítgatni. És csudálatos, hogy az Sz. úr erős kálvinistaságának 13 év óta csak annyi hatása van, hogy a legutóbbi (tavaszi) egyh. ker. közgyűlés jegyzőkönyvében a püspöki jelentés azt mondja N.-Beeskerekről, hogy a békés-bánati ekkleziák közt ott élnek legkevesebben az úrvacsorájával; a K. úr kálvinistaságától meg baptistává lesznek a hitben gyöngébbek. Mindenesetre *jellemző* Önökre!

Apropos! Önök! Ön tiszteletes Kecskeméthy Ferencz, békési egyik *helv. hitv. kálvinista ev. ref.* lelkész úr! Ugyancsak „levelező urék”-ol és „Önök”-öl engemet?

A *tisztesség* nevében is elvárhatom, azt hiszem, egy újjászületett embertől, hogy a mely czikk alatt az én nevemet látja, arra a czikkre Válasz-ában hozzám beszéljen és mást ne sértegesen; annyival inkább, mert annak a közleménykének megírásánál sem mint értelmi szerző, sem másként engem senki nem befolyásolt. Más tollaival nem szoktam ékeskedni. A „rosszakaratot” pedig, mert az nem vezetett, visszautasítom. Hanem vezetett az egyházam iránti buzgó lángolás, melynek *gyanússá* tevésére még okot nem adtam.

És még egyet!

Ugy az Sz., mint K. úr által Hodge nyomán emlegetett s rám erőszakolni szándékolt és az általam említett s magaménak vallott üdvrendi fokozat közt a lényegi óriás különbséget abban látom, hogy Sz. és K. urak szerint az újjászületést nem előzi meg semmi, még a megtérés sem; én pedig azt állítottam föl, hogy azt megelőzi, habár csak egyik stádiumában, a megtérés, sőt az elhívás (*vocatio efficax*) és megvilágosodás is. Ugy látszik ebből, hogy a mit én elhívás- és megvilágosodásnak nevezek, ő nálak az újjászületés. Én a magam felfogásának igazolására, arra, hogy az megegyezik a szentírással, hivatkozhatom a legeklatánsabb bizonyítékra. És e bizonyíték a következő:

Az Isten bölcsesége az emberiség üdvözítési ténnyében nem in medias res dobja a történelembe a keresztyénséget s nem mint Deus ex machina lép a világba Krisztus, hanem a pusztában elébb *kiáltó szó* hangzik: *térjete meg!* Az idvesség Fejedelmének, az Úrnak útát egyengető kiáltó azt mondja magáról, hogy ő csak *megegyezésre kereszttel vízzel, de a ki utána jő, az kereszttel Sz. Lélekkel és tüzzel.* A kiáltó útát egyenget az újjászülő befogadására! És Péter apostol első pünköshti nagy beszédének mi az alaphangja? *„Térjete meg és kesztelkedjete meg mindnyájan a Jézus Krisztusnak nevébe a bűnöknek bocsánatjokra és veszitek a Szent Léleknek ajándokát!”* (Ap. Csel. II. 38.) Én azt tartom, hogy világosabb bizonyíték az általunk vitatott dologra nézve, nincs a bibliában. Ez pedig én mellettem bizonyít.

De legyen elég ennyi!

Fölteszem a kérdést: baptista-e hát bemerítkezés nélkül is Kecskeméthy úr is?

A baptisták azzal tartják, hogy az.

Már pedig a baptisták újjászületett, megtért, megigazult és megszentelődés állapotába átment, tehát *lelki* emberek.

A lelki ember pedig mindeneket megítél.

Több mondani valóm nincs, mint hogy Sz. és K. urak több válaszára nem felelek, még ha gorombáskodnak is. Ha valamiben tévedtem, — mert a vitatott dologban igazságot csak annyiban tulajdoníthatunk magunknak, a mennyiben a szentírás mélységét értelmünk, hitünk és szeretetünk mér-ónjával kevésbé vagy inkább helyesen kutatjuk — ítéljen meg a mi igaz Biránk, *a ki valóban mindeneket megítél*, nem úgy, mint az a *lelki ember*, ki ha *lelki is*, csak *ember* marad, kinek a mindeneket megítélést nem azon mértékben tulajdonítja az apostol, mint Sz. úr veszi. A bibliai helyekkel ne üzzünk abusust!

Én az igazságot kerestem; ha tévedtem — mondom még egyszer — az élet angyala, ki *ül és jegyez*, tévedésemmel szemben javamra jegyzi bizonyára, hogy szívem, lelkem szeretete mind e mai napig csak arra nézett, ki a sziveket vizsgálja.

Különben, a mennyire ember ítélhet, ítéljenek fölöttünk e lap szíves olvasói elméjük, hitök és szívök szerint.

Végszavam ez. Nem az a kérdés, hogy a *dogmatika fokozata szerint születünk-e ujja*; hanem hogy újjászületünk-e?

Nagyvárad, 1893. szept. 16.

Tóth József.

IRODALOM.

Kalászkok az életnek kenyeréhez. Szerkesztik Könyves Tóth Kálmán debreczeni és Papp Károly budapesti ref. lelkészek. IV. füzet.

(Folytatás.)

A füzet VII-ik beszédét, mely *Vetés és Aratás* címet visel, a bámulatos tevékenységű, nagynevű püspök Szász Károly írta, kinek még egy másik remek beszédével is találkozunk e füzetben.

A kezünk alatt levő beszéd textusa: 1. Móz. VIII: 22. Nem állhatjuk meg, hogy e minden ízében kiváló predikációt legalább vázlatban be ne mutassuk olvasóinknak.

Hosszú szárazság után megnyíltak az egek csatornái. S most mit tegyünk! Hálát adjunk-é Istennek, vagy szégyeneljük magunkat, hogy zugolódtunk a természet rende ellen, melyről Isten mondá: *hogy az jó volna?* Óh az ember soha sem rövidlátóbb, mint mikor Isten munkáit bírálja. Rövidlátó, mert elfeledkezik a mult javairól, s nem lát a jövőbe. S bár százszor, ezer-szer ismerje is el az ember tévedését: mégis mindig hajlandó a zugolódásra, a panaszra, nem akarja belátni, hogy a természet rendén és Isten igazságán csorba nem eshetik. Az Isten örök igazságának törvénye van kifejezve a felolvasott igékben. Az oknak és okozatnak természeti, a tettnek és jutalomnak erkölcsi törvénye ez, melyet világrendnek nevezhetünk. Ez öröktörvényt ismerjük meg: 1. az anyagi természetben, 2. az ember erkölcsi világában, 3. a világtörténetben.

A vetés és aratás meg nem szűnnek az anyagi természetben, azaz a természetben minden oknak meg van a maga okozata, az alól kivétel nincs. Így tételezik föl egymást a vetés és aratás. Az emberi munka és a természet ereje szoros kapcsolatban állanak egymással. Az Úr minket e földre helyezett, de úgy alkotta erőinket, vágyainkat, szükségünket s természeti környezetünket, hogy mindez egymást feltételezi, egyensúlyozza, kielégíti. Majd a textust magyarázza s általánosítja a nagynevű író. Kimutatja, hogy a vetés és aratás meg nem szűnnek meg sehol sem az anyagi természetben. Ha talán valaki panaszkodnék a siker, az aratás elmaradásán: azt kérdezzük tőle: megtett-e mindent, felhasználta-e minden eszközt? Ha pedig valaki a miatt panaszkodná, hogy ő nem vethetett, mivel földje nincs — gondolja meg:

A szűkölködőknek szánt kéve
A gazdagoknál van letéve!

A vetés és aratás meg nem szűnnek meg az erkölcsi világban sem. Az erkölcsi vetések három mezőben kelnek ki. Önmagunkban, a lelkiismeret aratásán; e világban, a hatás által, mit embertársainkra gyakorlunk általok, s Isten ama nagy mezején, hol az arató, a halál forró nyarán: az ítélet angyala... Mindegyik gondolat új meg új gondolatot szül. Nekünk különösen ez a rész tetszik. Kiváló lélektani festése, a gondolatok gazdagsága, költői szépsége, a nyelvnek hatalmas ereje — egyaránt elbűvölik lelkünket; bő anyagot szolgáltatnak a gondolkozásra.

A harmadik rész szerint: a világtörténetet a Krisztus osztja két részre. Ő a forduló pontja annak. Előtte a történelem nem egyéb, mint az emberiség folytonos süllyedése, utána emelkedése. Előtte bűn, utána váltás. A magvető a Krisztus és e munka meg nem szűnik meg soha. A keresztyénség az ő vetése, az ítélet az ő aratása.

A hatalmas, prófétai hangú beszédet a részekhez illő 3 bibliai idézet zárja be...

A VIII-ik beszéd *Fábián Mihály* munkája. Textusa Ézs. 30. 20., a cél szempontjából — szűk aratásra íratott a beszéd — igen találó. De kidolgozásáról már nem mondhatjuk ezt. Főtétele: *Mi édesíti meg a keserűség kenyerét? Felelet: Megerősíti 1. a szeretet, mely mindenekét eltűr, és pedig az Isten, mint Atya iránti szeretet; 2. az Istenben, mint Atyában való hit, mely stb.; 3. a szeretet és hit által élesztett azon reménykép, hogy stb.* A részlet tehát már korántsem oly szabatos, mint maga a főtétele. Pedig a világosság szempontjából a rövidség nemkevésbé ajánlatos és kívánatos itt is. Hibának tartjuk azt is, hogy a részek közötti átmenet teljesen hiányzik. Mindegyik rész egy kis prédikáció, közönséges szólamokból összeállítva. Magában a fölosztásban sincs meg — már épen az itt talált fogalmakat illetőleg, a Pál apostol által készen adott gradáció.

IX. beszéd Jer. VIII. 7. alapján íratott. Írója: *Tolnai József*, kitől már látunk egy prédikációt: mely távolról sem hasonlítható e munkához. E kezünk alatt levő prédikációban igen sok eredetiséget, megkapó vonást találunk. Isten az ember hatalma alá vetette a teremtett világot; úrrá tette őt mindenek felett. De egyszersmind az is akarja, hogy az ember az állatoktól is tanuljon. *Mire tanítanak hát közelebről bennünket a költöző madarak?* 1. Nincs itt maradandó városunk. 2. Lelkiismeretesen munkálkodjunk. 3. Az elmenetelre szorgalmasan készüljünk. A párhuzam a költöző madarak s az ember között remekül van keresztül vive. Az

egész beszéd úgy felfogása, beosztása, mint kidolgozása tekintetében távol áll az annyira unott chablonszerűségektől.

A X. beszéd Máté 20. 1—16. olvasható példabeszéden épült fel. Írója *Rácz Károly*. Szerintünk a szöveg csak ily szabad felfogással szolgálhat őszi egyházi beszéd alapjául, mert az kétségtelen, hogy az a szöveg, Isten országa örököseiről beszél. Igaz, hogy a kik Isten országát birni akarják, azoknak föltétlenül meg kell felelni ama követelményeknek, melyek az élet estvését boldoggá teszik, de a közvetlen gondolat, mi a szövegből kihozható, még sem ez: ki lesz legboldogabb élete estvéjén, mi itt fötételeül fölláttatott, hanem az, kik bírhatják Isten országát? A fölosztás aztán, bármelyiket vegyük is fötételek, szép és erőteljes. Ime a fölosztás: 1. Nem a ki leghosszabban, hanem a ki leghivebben dolgozott. 2. Nem a ki legtöbb terhet, hanem a ki azt a legnagyobb szeretettel viselte. 3. Nem a ki a legfényesebb és legfeltűnőbb munkát végezte, hanem a ki a legjobbat akarta s a legfőbb után igyekezett. 4. Nem az, ki munkáját elbizakodva, bevégeztnek tekinti, hanem a ki azt csak félbenszakasztva, az új reggelnek új munkakedvvel néz elébe. (E két utóbbi igen hosszú). A kidolgozás szépsége, bibliai zamata, mindenütt a szövegre támaszkodó hatalmas gondolatok elfeledtetik velünk azt a hibát, mit a fötételekben kifogásoltunk. Méltó befejezése e beszéd a füzet predikációinak.

Ime ezekben számoltunk be a füzetben foglalt egyházi beszédek ismertetésével. Szólunk még valamit a temetési beszédekről és imádságokról is.

*Fábián Mihály*nak, *kis gyermek felett*, téli időben mondott beszéde és imádsága nyitja meg a sort. A beszédben kevés a gondolat, sok a szó. Ugy szólva nem más, mint a természet változásainak, a nyárnak és télnek, az ebből kihozható ellentéteknek halvány rajza, feltűntetése. Kevés benne a vigasztaló elem. Maga az imádság szép és felemelő.

A most említett szerző írta a következő beszédet és imádságot is, mely járvány idején gyermek felett mondatott. Az alapul vett Jel. 13. 14—16. 14. 19. verseit csinosan keresztülviszi s alkalmazza. A nélkül, hogy a gáncsot keresnénk mindenütt, egy dolgot nem hagyhatunk megjegyzés nélkül. Azt olvassuk ugyanis e beszédben. „Bizony ezt (t. i. remény bimbót, nyíló virágot, növekedni indult ágat levág éles sarlójával a világnak nagy aratója) akkor cselekszi Isten velünk, valamint kint a mezőben, egyháznépünk körében, mikor inni ad Isten haragjának poharából!” Ebből tehát az következik, hogy a csapás, a szenvedés az isteni harag kifolyása, hogy Isten azért büntet, mert haragszik reánk. Látni való, hogy ez ótestamentomi felfogás. Lehet, megengedjük, hogy az író másképen értelmezi a dolgot, de ebből mást teljességgel nem érthetünk, más fogalomra nem juthatunk, mint a boszuálló, bünt büntető, haragvó Isten fogalmára. Még földi bírónak, szülnének is rossz volna az, ki azért büntet, mert haragszik. Láttuk, mi másképen oldja meg e dolgot Lévy Lajos fentebb vázolt beszédeben. Istenben a harag egy értelmű a szeretettel, a tiszta igazsággal!

Itt veszünk alkalmat, még egy más dolgot is megjegyezni. Több beszédben, imádságban bőven találunk bibliai idézeteket, a mi ellen kifogása senkinek sem lehet. De azt is tapasztaljuk sok egyházi beszédben, hogy az idézet csak mintegy oda vettetik, a hely minden megnevezése nélkül. Nem vagyunk ugyan annak sem barátai, kik úgy szólva, minden szóra bibliai locust idéznek, a

margót egészen betöltők azoknak a részeknek megnevezésével; mert hiszen ez a legtöbbször csak porhintés, s a szótárak felhasználásával nem valami nagy munka: de azt helyesnek tartjuk, ha a szószerint vett idézet helye is megneveztetik. Egyik eszközét látjuk ebben is a beszédek használhatóságának.

(Folyt. köv.)

Ujabb tankönyvek. A Lampel Róbert-féle (Vodi-
aner F. és fia) czégnél Budapesten a következő újabb
tankönyvek jelentek meg. — 1. „*Egyetemes Törté-
nelem*“. Felsőbb kereskedelmi iskolák és akadémiák
számára írta Laukó Albert. A szerző e munkában
kiváló ügyességgel oldotta meg azt a nehéz feladatát,
hogy mintegy tíz íven az egész világtörténelmet egé-
szen a legujabb időkig letárgyalja, sehol meg nem
feledkezve arról, a mi lényeges és mindenütt tömör és
mégis világos nyelve adva elő az eseményeket. A
szöveg közé 24 igen sikerült kis illusztráció is van
illetve, a mi kétségkívül még emeli a nagy elterje-
désre hivatott könyv értékét. Ára 90 kr. — 2. *Szám-
vetési gyakorlókönyveiből* Faludi (Fuchs János) fővárosi
néptanító immár a harmadik kiadást bocsátja közzé,
melyben minden már a koronaérték szerint van átdol-
gozva és különös figyelem van fordítva a vidéki váro-
sok s más községek iskoláinak szükségletére. E köny-
vek ára 30, 36 és 40 fillér. — 3. *Falusi iskolák*, még
pedig az osztatlan népiskolák 3—6. osztályai és az
ismétlő iskolák számára nagyon becses „Olvasó- és
tankönyvet“ szerkesztett Gyórfy János. A miniszteri
tantervhez alkalmazkodva, feldolgozta az összes, a tan-
tervben foglalt tárgyakat, ép oly ügyesen választva
össze a földrajzi és történelmi, mint az alkotmánytani,
természettajzi, természettani egészségügyi, gazdaságtani
és nyelvtani olvasmányokat. Ára kemény kötésben 40
kr. — 4. *Az álló-írás*, melynek hygienicus előnyeit
immár senkisé is vonja kétségbe, mindinkább tért hódít
a magyar népiskolákban. Nagyban emelni fogják terje-
dését azok a rendkívül szép „Álló írású szépírási min-
ták“, melyeket magyar és német írás számára mód-
szertanilag rendezve most bocsátott közzé Vajda Pál
fővárosi tanár. — 5. „*Tell Vilmos*“ magyarúl. Tomor
Ferencz fővárosi tanár e Schiller-fordítását a közönség
oly kedvezően fogadta, hogy ma már második kiadás
lett szükségessé belőle, a mi ilyenmő magyar műnél
ritkaság számba megy. A jelen könyv különben már
V. kötete Schiller összes színművei gyűjteményének,
melyet a Lampel Róbert czég bocsát közzé. Az első
négy kötet (a Wallenstein-trilógia, Az orleánsi szűz és
Stuárt Mária) 50—50 krért, az V. kötet 80 krért kap-
ható. — 6. *Cicero*. A görög és latin remekírók gyűj-
teményének, melyeket magyar jegyzetekkel iskolai
használatra a Lampel-czég bocsát közzé, 34. kötete
most jelent meg 3. kiadásban. Ebben Köpesdy Sándor
gymnasiumi igazgató közli Ciceronak „Pro Sexto Ros-
cio“ és „De Imperio Cn. Pompei“ és magyarázza cz.
beszédeit, mind a kettőt terjedelmes és nagyon jól
megirt bevezetéssel látva el. A könyv ára 84 kr. —
7. *Algebrát* írt a polgári iskolák IV. osztálya számára
dr. Schmidt Ágoston kegyesrendi tanár, felhasználva a
régí Mocnik—Szabóky-féle tankönyvet. Ára 50 kr. —
8. *Magyarország térképe*. Hétsék Ignác, az ismert ma-
gyar térképész, ismét egy sikerült magyarországi tér-
képet bocsát közzé, melyen az új megyei beosztás
élénk szinkülönbségekkel, folyók, hegyek, utvonalak
pedig rendkívül tiszta nyomással vannak feltüntetve.

Ára 20 kr. — 9. *Praeparatiók a latin classicusokhoz*.
Ez iskolai gyűjteményből, melylyel a Lampel-kiadóczég
sikerrel szorítja ki az eddig nálunk használatban volt
ilyenféle német segédkönyveket, újabban ismét két füzet
jelent meg. A 9-ik Sallustius „Jugurthai háboru“-jának
XXIII—LVIII. fejezetéhez, a 10. az Aeneis II. énekének
első 620 sorához való. Amazt Kapossy Luczián, emezt
Várkonyi Odilo készítette. Egy-egy füzet ára 25 kr.

Zsoltárátdolgosások.

1. Zsoltár.

(Az igaz és a gonosz ember sorsa.)

*A ki nem jár hiltlenek tanácsán,
És nem tévelyg a bünösök után;
A kárörvendőknek nem ül székében,
De gyönyörködik az Ur törvényében
S ez főfő gondja mind éjjel, nappal;
Az ily ember nagy boldog bizonynyal.*

*Mert ő olyan mint jó termő fa,
Mely hév forrás mellett van plántálva:
Lombja télen-nyáron virággal tele
És soha el nem hull szép zöld levele;
Igy az igaz ember bármit mivel,
Törekvésén van áldás és siker.*

*De nem úgy mén a gonosznak sora,
Hanem, miként az út hitvány pora,
Vagy mint polyva, melyet a szél szerte hint,
Egy fúvalomtól elpusztul sorba mind;
Bár büszkesége bérczmagasra nőtt,
Az Ur hatalma földre sújja őt.*

*Mert az Isten felséges székiben
Lát itt alant kit-kit, hogy mit mivel;
Tartós boldogságot ad az igaznak,
De gyűlöli álnok szívét a gaznak;
Ma vagy holnap reá ostort bocsát,
És tönkre teszi minden szándokát.*

3. Zsoltár.

(Szorongattatás idején.)

*Óh mely sokan vagynak,
A kik háborgatnak
Engemet, én Istenem;
Nagy sok ellenségim
És sok gyűlölőim
Tusakodnak ellenem.*

Sokan azt hirdetik,
Szemembe azt vetik:
„Ennek ügye veszte van;
Segítsége nincsen,
Mert elhagyta Isten,
Igy szólnak nagy oktalan!

De te, én Istenem,
Paizsom vagy nekem,
Ki megmentetél életemet
És nagy tisztességre,
Fejem dicsőségre
Idővel fölemeled.
Ha hozzád esdekel
Szám s rólad énekel,
Letörölöd bús könnyeim;
Szemed alátekint
S megvidulok megint
Sionnak szent halmain.

Ha ágyamban nyugszom:
Csendesesen alszom;
Nincsen semmi félelmem;
Midőn fölserkenek,
Nem sírok, kesergek,
Mert Isten őriz engem.
Ha százezer népek
Mind körülvennének
Jobb és bal kezem felől,
Ha rám ütnének is,
Nem rettegnék mégis
Semmi veszedelemtől.

Kelj föl Uram, tarts meg,
Ellenségim verj meg,
Alázd a porba őket;
Paskold kegyetlenül,
Mig mind megszégyenül,
A léged gyűlölőket.
Csak te vagy az Isten,
Ki minden szükségben
Meg tudsz szabadítani;
Ki a te sereged
Megtartod, szereted,
És meg szoktad áldani.

Debreczen.

Dr. Varga Bálint
főgymn. tanár.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Lapunk ez évi folyamának utolsó negyedébe lépve, tisztelettel kérjük előfizetőinket, hogy náluk kintlevő pénzünket legyenek szivesek kiadó hivatalunkhoz a legrövidebb idő alatt beküldeni. Régebbi időkről való hátrálékosainkat szintén kérjük tartozásaik kiegyenlítésére. Szerkesztőség.

— Uj tanárok beiktatása a debreczeni főiskolában. Mult szombaton iktattattak be, a szokott ünnepélyességek között, tanári székeikbe főgymnasiumunk új tanárai: *Bosznay István*, *dr. Gulyás István* és *dr. Varga Bálint*. Jelen voltak az oratoriumban tartott ünnepélyen főt. Kiss Áron püspök, Simonffy Imre helyi főgondnok, Kiss Albert és Széll F. urak, a főiskola s néhány más tanintézet tanárai, a tanuló ifjuság. Az énekhar éneklése után püspök úr bemutatván az új tanárokat s felhíván őket székfoglaló értekezéseik megtartására, először *Bosznay István* rajztanár olvasta fel székfoglalóját, melynek tárgya álláspontjának és rajztanári tanszékének körvonalozása volt és fejtegetése annak, hogy e tanszék s e tárgy a gymnasium keretében jogosult s a mai követelményekkel és a haladással szorosán összefügg. Fejtegette a rajznak hatását az ízlésre, az erkölcsökre és egyéb tárgyakra. A rajz a fenséges magaslatára vezető lépcső. Kimutatta végül, hogy az új középiskola nem lehet e tárgy nélkül. Utána *dr. Gulyás István* olvasott. Értekezésének czíme „*Kölcsey Parainesis a középiskolai irodalmi tanításban*“ volt. Kölcsey Parainesisével eddig kevesen foglalkoztak, pedig ugyan fontos az nevelésügyi és nemzeti szempontból. Hogy a Parainesis megérthessük, ismernünk kell Kölcsey jellemének fejlődését, érzelmi és szellemi világának kialakulását. Szépen vázolta aztán Kölcsey egyéniségét, fejlődése egyes fokozatait, jellemében a filozófiai világnézetet, a mint az a humanizmussal s az erős nemzeti érzéssel küzd. E küzdelemből származik szenvedése, fájdalma, de öröme és nagysága is. Feltünteti e küzdelem eredményét, filozófiai erkölcszertét, a mint ő azt a Parainesisban fejezte ki. Adja a Parainesis tartalmát rövid kivonatban s elmondja, az se nem szónoki beszéd, se nem értekezés és rokonságban áll Cicero „*De Officiis*“-ével. Végül *dr. Varga Bálint* „*Petőfi lírai költészetéről*“ tartott az ifjuság fel fogásához mért előadást: vázolta a költő viszonyosságát, melyben az erény után való vágy s szülői forró szeretete az uralkodó érzelmek; férfikora kezdetét s viszonyát Juliához, mely a legremekőbb szerelmi dalok és ódák szerzésében lelt kifejezést; hazafias költészetét, mely rhapsodikus, itt-ott dühös csatadalokban nyilvánul s a márcziusi eseményekben tényleges irányt véve, a segesvári csataterén nyer drámai befejezést. Végül kiemelte a Bolond Istóknak azt a néhány sorát, melyben Petőfi az isteni gondviselés mindenüvé elható voltát oly megragadó erővel fejezte ki. Előadását megválogatott szemelvényekkel tette érdekessé, hangja különösen a szerelmi ódák felolvasásában lendületes emelkedést mutatott; a bevezetésnek az a része pedig, melyben hangsúlyozta a régi szép szokások — pl. a székfoglaló beszéd tartása — ápolását, különös tetszést aratott. Buzdítá az ifjuságot Petőfi költészetének helyes tanulmányozására s példájának: a szülői tiszteletben, a tiszta érzelmekben, a haza szeretetében és a gondviselésben bizásban követésére. Mind a három értekezést nagy figyelemmel hallgatta a közönség, s mindenkinek tetszettek azokban az egyházhoz, annak intézményeihez való ragaszkodás-

nak többször előtörő nyilvánulásai. Végül püspök úr üdvözölte fenkölt szellemű szép beszédben az új tanárokat, kik idősb kollegáikkal kezét fogván, még *Tüdős János* igazgató szólott hozzájuk néhány szívélyes szót, s a szép ünnepélyt az énekkar s a közönség által együtt énekelt „Szózat” elzengése zárta be. Estve, régi jó szokás szerint, bankettet rendeztek a főisk. tanárok új társaik tiszteletére, melyet igen szépen sikerülttette az oratóriumban is jelen volt egyházi és iskolai előjáróknak részvétele, továbbá azon körülmény, hogy egyéb tanintézetek néhány tanárán kívül *Kalocsa Róza* igazgatónő vezetése alatt résztvett azon az ev. ref. felsőbb leányiskola egész női tanárkara is. Mondanunk sem kell, hogy lelkes felkészítőkben nem volt hiány. Új kollegáinkat szeretettel, rokonszenvvel üdvözöljük körünkben. Találják itt föl mindazt, mire nemes ambícióval törekedtek. Legyen Isten áldása munkájokon.

— **Felhívás a Magy. Prot. Irodalmi Társaság tagjaihoz.** A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság nagy érdemű tagjainak bátor vagyok tisztelettel a következőket jelenteni: 1. Társaságunk 1889-ben kezdvén meg tényleges működését, a mint a t. tagok emlékezni méltóztatnak, ez évtől kezdve szólottak a tagsági díjkötelezettségek is. Az 1889-ben belépett pártoló (évenként 3 frtot fizető) tagokra nézve egy cyclus már 1891. végén lejárt s akkor örömmel tapasztaltuk, hogy csak igen csekély számmal jelentették be a Társaságból való kitépésüket s így továbbra is a Társaság tagjaiul voltak tekinthetők. Most azokra a pártoló (3 frtot fizető) tagokra nézve jár le az 1893. év végével a tagsági kötelezettség, a kik az 1890-ik évben léptek be s onnét kívánták tagsági jogaikat élvezni és kötelezettségeiket teljesíteni. De ugyancsak az 1893-ik év végével jár le az első 5 éves cyclus azokra a rendes (évenként 6 frtot fizető) tagokra nézve is, a kik 1889-ben lettek a Társaság tagjai. (Alapszab. II. 7. és 8. §§.) Tisztelettel kérem azokat a rendes tagokat, kik 1889-ben és azokat a pártoló tagokat, a kik 1890-ben léptek be a Társaságba, hogy esetleg kilépési szándékukat méltóztatassanak legkésőbb a f. é. december hó 1-ig nálam annál is inkább bejelenteni, mert különben a mint ez minden más társaságnál vagy egyeletnél szokásban van, azok, a kik kilépésüket nem jelentik be a kitűzött határidőre, továbbra is a Társ. tagjainak fognak tekinteni s kötelezettek a tagsági díjak alapszabályszerű fizetésére. Azok tehát, a kik a Társaság tagjaiul óhajtanak maradni, nem jelentkeznek; de a kilépni szándékozók jelentsék be e szándékukat f. é. decz. 1-ig. Szabad legyen ama reményünknek kifejezést adni, hogy ily kilépők csak igen csekély számmal lesznek; sőt a jövő cyclust mostani t. tagjaink ügybuzgalma folytán megnagyobbodott számmal kezdhethük meg. 2. Bátor vagyok a t. tagok figyelmét felhívni a nagy összegben még kint levő hátralékokra. A hátralékok összege a f. évről is még be nem fizetett tagdíjakkal együtt 6593 frtra rug. Hátralékaikat méltóztatassanak a hátralékosok a f. é. október hó 20-ig a Társaság pénztárába (IX., Csepelrakpart 7. sz.) beküldeni; mert október 21-én már kénytelenek leszünk a f. é. közgyűlés határozata folytán a hátralékokat postai megbízás útján szedetni be, a mikor a tagdíjakon felül még a postai megbízás költsége is terhelné fogja a hátralékosokat. Ha pedig a postai megbízások nem váltatnának be, az azokat visszautasítók nevei a f. é. november hó 15-én túl, ugyancsak a f. é. közgyűlés határozata folytán, az illetékes püspök urakkal fognak közöltetni. Tisztelettel kérem a t. hátralékosokat, hogy méltóztatassanak önkénynt elvállalt kötelezettségeiknek az

ügy iránt való buzgóságból eleget tenni. A hátralékok nagy összege okozza, hogy még a mult évekből van egy csomó kifizetetlen tartozása a Társaságnak; ez okozza, hogy a folyó évben még eddig nem tudott monografiát kiadni, pedig az kéziratban készen rendelkezésre áll és ez okozza, hogy a Prot. Szemlélet nem tudta eddig havi folyó irattá átalakítani, mert az eddig, illetőleg most megjelent 32 ívvel elérte az alapszabályszerű 30—32 ívet, többnek a kiadását nem bírja meg a pénztár mostani helyzete. 3. A Protestáns Szemle a jövő év elejétől fogva havonként fog megjelenni (kivéve július és augusztus hónapokat) 3—4 ívnyi tartalommal. Valamint jelentem, hogy a népies kiadványokat is még ez év folytán, néhány hét múlva megindítjuk. Előre is kérem a t. tagok jóakarátát. 4. Végül tisztelettel kérem a Társaság összes tagjait, hogy ki-ki a saját körében kifejtendő ügybuzgalommal kegyeskedjék Társaságunkat támogatni, ennek tagokat gyűjteni, hogy így Társaságunk ne csak pusztán megélhetésért küzdjön, hanem virágozzék, fejlődjék s eléje tűzött nemes és nagy feladatait meg is valósíthassa. Budapesten 1893. szeptember havában. *Kenessey Béla*, a Magy. Prot. Irod. Társ. titkára.

— **A debreczeni ev. ref. felsőbb leányiskolában** a tanév, szép ünnepélyességek között f. hó 2-án nyílt meg mintegy 260, kisebb és nagyobb leány számára 15 tanerővel, kik közül 10 nő. Jelen voltak az ünnepélyen főt. *Kiss Áron* püspök, nagys. *Simonffy Imre* helyi főgondnok urak s az igazgató tanács tagjai, élükön *Kiss Albert* elnökkel. *Varga József* ének- és zenetanár vezetése mellett megzendült a „Jövel Szentlélek” ének hatalmas hangja, majd *Nagy Gyula* vallástanár imádkozott. Utána, az intézet új tanerői után még egy új tanerő, *Kalocsa Róza*, az újonnan választott igazgatónő lépett föl az emelvényre, ki igen szép, programbeszéd számba menő felolvasást tartott, melyet szerencsések voltunk közlés végett egész terjedelmében megkapni, s közelebbi alkalmal ki is fogjuk adni. Az igazgatónő felolvasásának elhangzása után *Dóczy Gedeon* igazgató szólalt föl, bemutatván az új tanárokat, majd kérve az intézet iránt az igazgató-tanács, az egyház és a város jóindulatát. — Lelkes hangon beszélt még *Simonffy Imre* főgondnok, rámutatván *Kiss Albert* lelkésznek az intézet létesítése körüli nagy érdemeire. Most az ősz püspök tisztelettel parancsoló alakja emelkedett fel, és beszédét vonatkozással az igazgatónő felolvasásának némely tételére — így folytató: „A debreczeni ev. reform. egyháznak eddig egyetlenegy, szeretett s mindenkifölött drága gyermeke volt, az ő szerelmes fia, a kollégium, erre fordította összes figyelmét, gondoskodását, *áldozatkészségét!* Volt ugyan leánykája is... hanem azzal, ha néha véletlenül rá gondolt is... bizony mostohán bánt el!... Most, ez ünnepélyes órában azonban, a mikor látom itt előttem ezt a szép számú növendék-sereget, az itt összecsoportosult tanári kart — tíz nőt és öt férfit — ebben a díszes palotában összegyülekezve — lelki gyönyörrel érzem át, hogy ev. reform. egyházunknak két *édes* gyermeke van, a kollégium és a felsőbb leányiskola, és én buzgón imádkozom, hogy a jó Isten virágoztassa fel e nemes czélú... két drága intézetünket...” — A szép ünnepélyt a leánykák éneke, majd a felsőbb isk. tanárnak *Dóczy Gedeon* igazgatónő által való tisztelgése zárta be, kihez *Kovács Lajos* tanár intézett szépen átgondolt s meleg és lelkes hangon tartott beszédet.

— **A sárospataki ev. ref. főiskolában** e hó 2-án volt az ünnepélyes megnyitás. Az igazgatótanács képviselői, a tanári kar teljes számban, az ifjuság s az

érdeklődő szülék a főiskola templomában gyűltek össze, hol a bevezető ének s a „Jövel szentlélek Uristen“ 2 versének elénekzése után Mitrovics Gyula főiskolai lelkész mondott a szív mélyére ható imát, majd ugyan ő, mint akad. és közigazgató, tartott fenkölt beszédet, erőteljes ujjmutatással jelölve ki azt az utat, melyen az ifjuságnak haladnia kell, s bizony nem egy szem könyezett e beszéd hatása alatt. Ez iskolai évvel kezdték meg működésüket: dr. Finkey Ferencz helyettes jogtanár s ifj. Mitrovics Gyula dr. gymn. helyettes tanár, — e sok reményre jogosító ifjak.

— **A debreczeni nőipariskola tárgyában.** A „Debreczeni Jótékony Egyesület“ által alapított *nőiipariskolának* megnyitását, f. hó 30-ára határozta meg az illetékes felügyelő-bizottság. Ezr. hozzám bejelentvén az elnökség, egyszersmind óhaját fejezte ki, hogy az érdekelt hatóságok és közönség hivatalom részéről is tájékoztatásnak az új szakiskola szervezetéről. Midőn a nőipariskolát, mint Debreczen és messze vidéke nőnevelésének gyakorlati irányban legszerencsésebb betetőzőjét melegen üdvözlöm, következőkben ismertetem, és ajánlom közfigyelembe célját, s eszközeit. A nőipariskola célja a házias nőnevelés kiegészítése a kézügyesség és ízlés fokozásával, a családi körben szükséges és hasznos minden női kézimunka gyakorlásával, sőt a háztartási teendők legnagyobb részének is a finomult ízléshez és fejlett eszközökhöz képest, oktatásával. Eszközei (rajz, fehérmű-varrás és szabás, felsőruha-varrás és szabás, gépkezelés, díszmunkák stb., miként a nőegylet által kibocsátott „Felhívásban“ ismertetvük), nemcsak a házias munkásság erényére szoktatják az elméleti képzettség kellő mértékével bíró növendékeket, de keresetképeséget is nyújtanak a nőipar különböző ágaiban, és a kézimunka-tanítónői képesítésre is előkészítik az e pályára hivatottakat. Felvétetnek a) a négy polg. iskolai osztályt vagy 2 felsőnépisk. osztályt végzett, 14 évet betöltött növendékek, b) rendkívülileg a mindennapi tanköteletességnek megfelelő leányok, c) a külön tanfolyamokra előkészültségre tekintet nélkül, bármely tisztas helyzetbeli nő, vagy leány. A rendes tanfolyam két év (10—10 hónap), két munkacsoportban; a rendkívüli tanfolyam egy vagy két év, egy vagy két munkacsoportban; a külön tanfolyamok különféle rövid határidejűek. Tandíj évenként 50 korona; fizethető 5 koronás havi részletekben, de fölvetelkor két havi részlet, és 10 korona beiratási díj egyszerre fizetendő le. — A gépen tanulók 10 korona géphasználati díjjal is tartoznak. A külön tanfolyamokon beiratási díj nincs, a tandíj esetről-esetre állapítatik meg. A 4 taneóval jól szervezett nőipariskolát ajánlom a t. hatóságok és közönség felkarolásába. Debreczen, 1893. október 8. *Eötvös Károly Lajos*, kir. tanfelügyelő.

— **Meghívó.** A Gönczy-egylet központi bizottságának t. tagjait f. hó 15-én, vasárnap d. u. 2 órakor az „Otthon“ termében tartandó gyűlésre van szerencsém meghívni. Tárgyak: 1. „A debreczeni ipariskör“ megkeresése, a kézügyességi oktatás ügyében; 2. Dr. Guttenberg Pál budapesti tanárnak felolvasása tárgyában „a debreczeni ipariskör“ felhívása; 3. Az egyesület egyik termének kétszer, ker. akad. ének- és zenetanításhoz átengedése iránt, az akad. igazgatóság kérése; 4. Zongora és harmóniumnak az „Otthon“ használatára átengedése; 5. Tanszermuzeumi adományokra felhívás kibocsátása; 6. Indítványok. Debreczen, 1893. október 11. *Eötvös Károly Lajos*, központi biz. elnök.

— **Felolvasás.** A Gönczy-egyesület „Otthonában“, (keresk. akad. palota földszint), vasárnap, f. hó 15-én

d. u. 3 órakor *Csiky Lajos* theol. tanár felolvasást tart, melynek címe és tárgya: „A nők hivatása a nevelés terén“. Az egyesület tagjait és az érdeklődő közönséget, főleg városunk művelt, lelkes hölgyeit tisztelettel meghívja az egyesületi központi bizottság.

— **A h.-m.-vásárhelyi főgymnasium állami segélyeztetése.** Mint a „Hód-Mező-Vásárhely“ legujabb számából olvassuk, dr. Csiky Kálmán, egyetemi tanár, a közoktatásügyi kormány megbízottja, ott járván, a gymnasiumnak adandó államsegély tárgyában értekezett a ref. egyháztanácsossal s úgy az építésre kért 50,000 frt, mint évi 10,000 frt segélynek a megadását kilátásba helyezte. A miniszteri megbízott általában a legjobb benyomásokkal távozott e városból s a ref. gymnasiumot az ország legderekabb gymnasiumai egyikének deklarálta.

— **A kis-ujzállási főgymnasium** kegyeletes ünnepeket szentelt okt. 6-án az aradi vértanúk emlékének. A főgymnasium fentartótestülete, igazgatótanácsa, a város közönségének színe-java jelen volt az ünnepélyen. Az ünnepélyt a főgymn. ifjusági énekkar a „Hymnus“-sal nyitotta meg. Kovács Ferencz hittanár mondott ezután szívemelő, buzgó imát. Kérte a Mindenhatót, hogy az egyetértés, a munkásság, az ősök erényének követése növekedjenek közöttünk. Majd Kabós Bálint tanár intézett buzdító beszédet az ifjusághoz. Beszéde szépen kidomborította az eszmét, hogy a nemzeti előhaladás az egyesek kötelességérzetén, önfeláldozásán épül fel. A nemzeti előhaladás azon nagy erények által érhető el, a mely erényeket ama megdicsőült férfiakban látjuk megtestesülve, kiknek emlékét október 6-án ünnepeljük. Szívére kötötte a szónok a tanuló ifjuságnak, hogy minden tetteben a haza lángoló szeretete legyen vezérszilaga. Lelkes beszédét ezen szavakkal fejezte be: „Legyetek hívei a magyar alkotmánynak, melynek oltalma alatt élvezzük mindnyájan a haza által nyújtott javakat. Legyetek hívek a koronás királyhoz, a törvények és az alkotmány e legfőbb óréhez. Legyetek hívek e nemes város polgárai, különösen annak élén álló férfiaihoz. Ők megértették a kor intő szavát: a tudomány hatalom!“ A „Szózat“ elénekzése után a kegyeletes ünnepély véget ért. — Ó Felsege a király legmagasabb név-ünnepét is megünnepelte az ifjuság, a templomba vonulván a tanárkar vezetése mellett. Az alkalmi imát Kovács Ferencz hittanár mondta.

— **Adakozások a debreczeni egyetemre.** A *kis-ujzállási* egyháztanács 1000 frtot, a *karczagi* pedig 500 frtot szavazott meg a debreczeni bölcsészeti fakultás alapjára. Az utóbbi helyről ezen ügyben a következő sorokat vettük: „Van szerencsém tudomásul hozni, hogy Karczag ev. reform. egyháztanácsa, mely a multban az elsők között volt az áldozatvitelben, midőn főiskolánknak anyagi támogatásra volt szüksége most, midőn gymnasiuma építése, általában iskolai célokra 60,000 frt kölcsönt volt kénytelen felvenni: a Debreczenben felállítandó bölcsészeti karra csak 500 forint alapítványt szavazhatott meg, e mellett a városban széleskörű gyűjtést rendelt, melynek végeredményét ez idő szerint nem tudhatjuk.“ Hiszen igen szép alapítvány ez, melyre nem illik a „csak“ szó. — **A h.-m.-vásárhelyi** egyházközség a maga hatalmas áldozatkészségével 5000 forintot adományozott e célra, mely összeget évi 500 forintos részletekben fogja kifizetni. — *Ármós Bálint*, egyházi közéletünk ismert alakja, egyházkerületünk egyik világi tanácsbírája, az egyetem alapjára egy 1000 frtról szóló adománylevelet tett le a tiszántúli egyházkerület levéltárába.

— **Megjelentek.** 1. *Protestáns Szemle.* Szerkeszti *Kenessy Béla.* V. évfolyam. 4. füzet. Ezen alakjában utolsó füzeté ez a Szemlének. Jövő évtől már havi folyóirat alakjában fog az megjelenni. Tartalma: I. *Értekezések, tanulmányok:* 1. A placetum. III. közl. Dr. Bartha Béla. 2. Jan Kollár mint pap, tudós és költő. Várnai Sándor. II. *A Magy. Prot. Irod. Társ. felolvasásai.* 3. A régi szocializmusról. Dr. Csiky Kálmán. III. *Könyvismertetés:* Dr. Fürstenau Hermann: Das Grundrecht der Religionsfreiheit. Dr. Szilávik M. IV. *Irodalmi Szemle.* a) Hazai irodalom. b) Külföldi irodalom. Ujra meg újra melegen ajánljuk e kítőnő folyóiratot egyházunk tagjainak figyelmébe. — 2. *Magyar írók élete és munkái.* Irta *Szimyey József.* III. kötet, 3. füzet. Kiadja Budapesten Hornyánszky Viktor. Egy-egy füzet ára 50 kr. Ezen kötetben a következő régebb és újabb prot. egyházi és iskolai írók neveivel találkozunk: Fekete Gyula, Félegyházi Antal és Tamás, Feleki József, Felméri Lajos, Felvinczi Sándor, Ferencz József (unitárius püspök), Ferge József, Fésős András. A kiváló érdekű mű ezen füzetében 46 Fekete és 36 Ferenczi (Ferenczy, Ferentzy) nevű íróval ismerkedhetünk meg. — 3. *Néhai Révész Bálint* irodalmi hagyatékából, mint mult számunkban már röviden jeleztük, megjelent az V. kötet is, „*Ünnepi, évszaki és alkalmi egyházi beszédek*“ cz. a. Ára 2 frt 25 kr. Ezen kötet folytatása az előbbinek s van benne 2 virágvasárnapi, 3 nagypénteki, 3 husvéti, 1 husvét utáni vasárnapi, 1 áldozó csütörtök előtti vasárnapi, 2 áldozó csütörtöki, 1 áld. csütörtök és pünköst közt vasárnapi, 2 pünkösti, 1 pünköst utáni vasárnapi, 4 nyári különböző alkalmi, 1 aratási, 2 újkenyeri, 2 újbori urvacsora-osztási, 1 őszi s végül 4 alkalmi (székfoglalás, tisztujítás, adakozásra való felhívás, harangfeltétel alkalmával tartott), összesen 30 egyházi beszéd. Csiky Lajos, mint kiadó tudatja, hogy a kik az első 3 kötetet náia megrendelték, az ezen évben megjelent és még megjelenendő 3 kötetet is előfizetési 2—2 frt áron kaphatják meg tőle. Az utolsó kötet, mely *halotti egyházi beszédek és alkalmazásokat* tartalmaz, f. évi december 15-re fog megjelenni.

— **Ne ölj.** Ily cím alatt egy egyházi beszéd jelent meg *Tóth József* ev. ref. segédlelkész s vallástanártól, melyet ő Máté 5, 21—22. és 1. Ján. 3, 15. alapján a n.-várad-olasz templomban f. évi szept. 24-én tartott, beszélvén abban, a N.-Váradon közelebb történt véres esemény hatása alatt a *párbajozásról, mint Isten és emberek elleni vétokról.* Egy maga idejében való beszéd ez, az actualitás teljes erejével, közvetlenségével és bizonyára hatásával; egy teljesen keresztyéni alapon álló hatalmas vádbeszéd a párbaj, korunk ezen bűnben fogant betegsége ellen. Ilyen beszédek, s mindenütt az ott uralkodó bűnöket ostromló prédikációk kellenének nekünk. Melegen ajánljuk ezen jó beszédet, melyből szerző 40 kr. előleges beküldése esetén, bérmentve 10 példányt küld.

— **Meghívás.** A szatmárnémetii ev. ref. főgymnasium fentartótestülete f. évi október hó 17-én (kedden) délelőtt 10 órakor a szatmári ev. ref. egyház tanács-termében (gymnasiumi épület I-ső emelet) rendkívüli közgyűlést tart, melyre a t. tagokat tisztelettel meghívja Szatmár, 1893. október 9-én az igazgatótanács. Tárgyak: 1. Főgymnasiumunk tanárainak az országos tanári nyugdíjintézetbe leendő belépésére vonatkozó határozathozatal. 2. Fentartótestületi elnök választása. Az igazgatóság.

— **Halálozás.** *Boldogfalvi Kovács Juliánna,* néh. Beregszászi Fonyi Sámuel szamos-dobi, majd matolcsi

ev. ref. lelkész özvegye meghalt 23 évi özvegység után 84 éves korában Irkén, legkisebb leányánál, szeptember 30-án, s eltemettetett október 2-án. Hat meglelt korú gyermeke, mind nők és férjezettek, 27 unokával és 32 dédunokával kérnek áldást hamvaira a szeretetért, a gondozásért, a fáradhatlanságért, melylyel övéit ölelte és oltalmazta. Imádságot idős Virág József vajáni, — beszédet a koporsó felett Szőlőssy Gyula cseppelyi ev. ref. lelkészek tartottak. Legyen nyugodt siri álma!

Szerkesztői üzenetek.

B. I. N.-P-d. Jövő számban okvetlenül kiadjuk. — **B. K. Gy-k.** Hasonlóképen. — **N. S. A-a.** Közelebb küldött b. cikkek megérkezett, és sor is kerül reá. Más küldeménye, melyet föl ne használtunk volna, nálunk ninesen. — **M. A. Ny-B-t.** Lehetőleg közelebb. A két egyházközség állapota közötti összehasonlítást, a beérkezett adatok alapján megteszszük. De némi türelmet kérünk. — **N. I. U-a. S. Sz. I. K-s.** Közelebb kiadjuk. — **T. J. N.-V-d.** Olvastam a „Keresztyén“ f. havi számában Keeskeméti Ferencz úrnak ellenem írt piszkolódásait. Reám ugyan az ilyen sárból nem ragad semmi sem, azon magasan felül állok, de hogy azt ne gondolja az a tiszteletes úr, hogy neki minden szabad, még nem-igazakat is mondani, talán egy hét mulva egy kis vivisectió alá fogom őt itt e Lapban venni. Ne bántsa őnt, hogy most folyó cikkei közlése miatt támad reám a derek férfiu; régen haragszik ő én reám, az ég tudja, miért? Most aztán kiönthette epéjét s ez neki bizonyára jól esik. No nekem meg nem árt. Különbben is, a kit ő gyaláz, azt az illető dicséret-számba veheti. (Cs. L.)

TARTALOM-JEGYZÉK: Kompromisszum. Dr. Bartha Béla. — Az egyházpolitikai reformtervekhez. Dr. Horváth Ödön. — Mit tegyünk? Ilyés Endre. — Közéletünk: Láttuk-e az érem másik oldalát? Barkász Károly. — A nagykarolyi ev. ref. egyházmegye közgyűlése. r. l. — Baptisták-e hát? Tóth József. — Irodalom. — Zsoltárátdolgozások. Dr. Varga Bálint. — Különb-félék. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

Felelős szerkesztők és lap tulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

A hivatalom mellett levő *segéd-lelkészi* állomás megüresedvén, arra pályázatot hirdetek.

Kötelessége lesz az alkalmazandó tiszt. segéd-lelkész urnak úgy lelkészi teendőimben, mint esperesi irodai dolgaimban segítségemre állani, s ezenkívül IV. osztályú gymnasiumunkban, heti 4 órán, ev. ref. vallású növendékeinket tanítani.

Fizetése: házamnál való teljes ellátáson kívül tőlem 150, s a gymnasiumban adandó 4 óráért 100, összesen 250 frt. Káplánomat családom tagjául szoktam tartani.

Az illetőnek jelentkezni kell nálam f. hó 24-ig bizonyítványával, s állását ezen hó utolsó napjára el kell foglalnia.

Nagy-Szalonta, 1893. október 12.

Szék Kálmán,

lelkész, esperes.